

**DOCUMENTA HISTORICA 74.**  
Az SZTE BTK Történeész Diákkör kiadványa

**A KÉSŐ ANJOU-KORI DALMÁT  
ÉS MAGYAR TENGERI HAJÓZÁS  
1381 ÉS 1382-BŐL SZÁRMAZÓ  
OKLEVELEK ALAPJÁN**

Fordította:  
**JUHÁSZ ÁGNES**

JATEPress  
Szeged 2006

## A Documenta Historica eddig megjelent számai:

### 1992

1. Az 1887-es földközi-tengeri egyezmények. [Nyemcsok Attila] (*elfogyott*)
2. A tilsiti béke (1807. júl. 7.). [Szász Erzsébet] (*elfogyott*)
3. Talleyrand, Charles-Maurice: Értekezés annak előnyeiről, hogy a jelen körülmények között új gyarmatokat szerezzünk. [Szász Géza]
4. A schönbrunni béke (1809. okt. 14.). [Szász Erzsébet]
5. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria–Magyarországot! (A cseh–szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] (*elfogyott*; utánnomás: 23. sz.)
6. Korai angolszász törvények I. A kenti törvények. [Szántó Richárd] (*elfogyott*)
7. Az 1939–40-es finn–szovjet háború dokumentumai. [Engi Imre]
8. Dokumentumok az orosz–szovjet törekvésekről a Boszporusz és a Dardanellák megszerzésére (Konstantinápoly-egyezmény, 1915; német–orosz tárgyalások, 1940). [Boros Tamás]

### 1993

9. A Birodalom és Észtország. A szovjet–észt szerződések megszületésének dokumentumai (1939 szeptember). [Vandlik Krisztina]
10. Edward Balliol skóciai hadjárata. Részletek a Lanercosti krónikából és a bridlingtoni kanonok Gestájából. [Kiss Andrea]
11. Az 1943 decemberi Beneš–Sztálin–Molotov megbeszélések dokumentumai. [Gulyás László]
12. Békeszerződés Nagy-Britannia és az Egyesült Államok között (1783. szept. 3.). [Kökény Andrea]
13. Új bécsi tudósítások a kiváló Schwarzenberg grófnak a tatai, veszprémi és palotai erődök és más helyek elfoglalásáról, a szigeti erőd összeomlásáról és a Törökországban napról-napra erősödő hanyatlásról (1599). [Lévai Judit]
14. 1789 Franciaországa a panaszok tükrében. [Gyuricza Róbert]

### 1994

15. Az 1594-es birodalmi gyűlés határozatai a magyar háborút illetően. [Wölfinger Ildikó]
16. Volgai német dokumentumok (1918–1941). [Opaszki István]
17. Az 1916. évi arab felkelés kiáltványa. [Ferwagner P. Ákos, Lőkös István]
18. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Varga Vanda Éva] (*elfogyott*; utánnomás: 34. sz.)

### 1995

19. A Constantinus-i adománylevél (Donatio Constantini – VIII. sz.). [Piti Ferenc] (*elfogyott*)
20. A Hét Sziget Köztársaság és Kapodisztriasz. [Szász Erzsébet]
21. A lengyel emigráns kormány és a Szovjetunió kapcsolatfelvételének dokumentumai, 1941. [Csösz László]
22. Németország két megosztási terve (Morgenthau-terv, Frankfurti dokumentumok). [Mayer János]
23. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria–Magyarországot! (A cseh–szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] (az 5. sz. utánnomása).
24. Az 1849-es magyar–velencei szerződés. [Krámlí Mihály]
25. Az Anitta-felirat (i. e. 1600 körül). [Bolega Erika]

**DOCUMENTA HISTORICA 74.**  
Az SZTE BTK Történelem Diákkör kiadványa

**A KÉSŐ ANJOU-KORI DALMÁT  
ÉS MAGYAR TENGERI HAJÓZÁS  
1381–1382-ES  
OKLEVELEK ALAPJÁN**

Fordította:  
**JUHÁSZ ÁGNES**

JATEPress  
Szeged 2006

A dokumentumok forrása:  
Az oklevelek megtalálhatók  
Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae,  
Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet.  
151., 163., 165–167., 230–231., 244. oklevél.

Szakmai lektor:  
HUNYADI ZSOLT

Nyelvi lektor:  
TEISZLER ÉVA

Sorozatszerkesztő:  
PÁNDI LAJOS

A kötet megjelenését támogatták:

SZTE BTK Hallgatói Önkormányzat  
SZTE Történelem Doktori Iskola, Modernkori program  
G+I Trans Kft

© SZTE BTK Történész Diákkör, 2006  
© Juhász Ágnes, 2006  
HU-ISSN 1216-0954

# TARTALOM

BEVEZETÉS .....	5
Ajánlott irodalom .....	9
I. RÉSZ A chioggiai háború (1378–1381) .....	11
1381. április 17. Zára .....	14
1381. május 27. Zára .....	16
1381. június 11. Anconából .....	18
1381. június 12. Zarából .....	20
1381. június 12. Zára .....	21
II. RÉSZ .....	23
1382. április 23. Visegrád .....	24
1382. május 1. Zólyom .....	26
1382. július 20. Zólyom .....	27
Resume .....	28
MELLÉKLETEK .....	29
Felhasznált irodalom a mellékletekhez, térképekhez, képekhez .....	45



## BEVEZETÉS

A középkori magyar tengeri hajózás szorosan összekapcsolódott a dalmát hajózással, mivel többségében a dalmát partvidék lakóinak szolgáltatásán (tengerészek felfogadása, hajók kiállítása) alapult.

A dalmát partvidék kedvező földrajzi adottságokkal rendelkezik a hajózás és a kereskedelem számára. A mélyen benyúló öblök, hosszú, keskeny félszigetek, és az előttük fekvő szigetek ideális helyet nyújtanak a kikötőknek. A partok közelében húzódó hegyek erdősegeinek fái (tölgy, fenyő) pedig a római időktől kezdve a hajók alapanyagául szolgáltak. A dalmát partok mentén uralkodó szelek (*bora*, *sirocco*, *mistral*) meghatározták a hajózási időszakot és így a hajósok, kereskedők életét is. Az Adria keleti partjai mentén tavasszal fújó déli szél, a *sirocco*, az Adrián északra hajózókat segítette, akadályozta viszont a dél felé tartó hajóforgalmat, de a keleti part szigeteinek, félszigeteinek védelmében még mindig könnyebb volt dél felé hajózni a *sirocco*val szemben, mint az Adria nyugati, tagolatlan partvidékén. Az északkeleti vad téli szél, a *bora* ellen Raguzát a város mögött emelkedő Sergius-hegy védelmezte, Zengg városának lakóit, hajóseit viszont akadályozta a viharos szél télen. Az északnyugatról fújó nyári szél, a *mistral* kedvezett a helyi hajózásnak a dalmát partok védett csatornáinak mentén.<sup>1</sup>

Zára két sziget (Ugliano, Pasman), Spalato Brazza szigete mögött húzódik, míg Trau egy apró szigeten fekszik. Sebenico, és Scardona városa pedig a szárazföldre benyúló öbölben helyezkedik el. Raguzát egy félszigeten alapították meg, amely tulajdonképpen egy sziget volt a háta mögött emelkedő hegy miatt, amelytől egy csatorna választotta el. Ez a csatorna a XI. században lassan feltöltődött, teret engedve a város terjeszkedésének. A jelentősebb dalmát szigetek: Veglia, Cherso, Arbe, Pago, Brazza, Lesina, Lissa, Curzola, Meleda. (Lásd az 1. számú térképet, ill. a földrajzi nevek mutatóját.)

A nagyobb dalmát városok (Zára, Trau, Spalato, Raguzá), fő tevékenységük, a kereskedelem révén hajóflottával is rendelkeztek. Stratégiai helyzetük – főleg Zaráé, Raguzáé – és élénk kereskedelmük miatt már a XI. századtól harc folyt fennhatóságukért Velence és a horvát királyok között. A XII. századtól azonban már főleg a magyar uralkodók és Velence küzdöttek a dalmát városokért. Velencét elsősorban az Adrián hajózó kereskedői biztonságának garantálása motiválta a dalmát partvidék megszerzésében, ill. a kereskedelmi

---

<sup>1</sup> Krekić B. (1972): *Dubrovnik in the 14<sup>th</sup> and 15<sup>th</sup> century. A city between East and West*, Oklahoma. 4. o.

vetélytársak elnyomása. A magyar uralkodók célja Velence visszaszorítása, a terület megszerzésével pedig külpolitikai lehetőségeik megnövelése volt. A dalmát városok adói a királyi bevételeket gyarapították.

Az 1356–58-as velencei-magyar háború eredményeként, a zárai béke (1358. február 18.) megkötésével Dalmácia, a Quarneroi-öböl közepétől Durazzo-ig húzódó terület a szigetekkel együtt a Magyar Királysághoz került. Velence lemondott Dalmáciára vonatkozó jogáról és a Horvátország és Dalmácia hercege cím használatáról. I. Lajos az Árpád-házi királyok és apja által birtokolt dalmáciai területeket új szerzeménnyel is gyarapította, Raguzai városával és annak területeivel.<sup>2</sup>

A tengerparti területeket megszerezve, azok gazdasági és stratégiai előnyeit ezután a magyar uralkodó élvezte, aki igyekezett támogatni a városok kereskedelmét, és a harmincad-hivatalok megszervezésével részesedni kívánt bevételeikből. Politikai terveihez, vagy egy esetleges újabb nápolyi konfliktus esetén most már rendelkezésére álltak a dalmát városok hajói, szemben a korábbi évekkel.

Az újonnan megszerzett szárazföldi területek a horvát-dalmát bán irányítása alá kerültek, aki Zára város comesi tisztségét<sup>3</sup> is viselte.

A királyi tengernagyi címet (*admiratus maritimus regii*) 1358. február 10-én – a zárai béke megkötése előtt – már használták, tehát I. Lajos magyar király 1357 végén, zárai tartózkodásakor már megkezdhetette saját hajóhadának megszervezését.<sup>4</sup> A legelső királyi tengernagyi a zárai Cesami Subich Jakab (*Iacobus Subichus de Cesame*) udvari lovag volt, aki 1363-ig viselte ezt a cí-

---

<sup>2</sup> Dalmácia név alatt általában az Adria keleti partján húzódó dalmát városokat és szigeteket értették, Nonától Raguzáig. A Quarneroi-öböl mentén fekvő városok (Fiume, Zengg), szigetek és területek horvát főúri családok tulajdonához tartoztak, akik velencei vagy magyar függőségi viszonyban voltak. A magyar uralkodók által elfoglalt tengerparti területek, 1105-től, szintén Dalmácia név alatt kerültek a Magyar Királysághoz, annak ellenére, hogy nem minden dalmát városa és szigetre terjedt ki a magyar fennhatóság: 1358-tól azonban a zárai béke értelmében egész Dalmácia, és e név alatt a Quarneroi-öböl vidéke is magyar fennhatóság alá került.

<sup>3</sup> A comesi tisztség a XIV. századra az adott város politikai életében kevés hatalommal rendelkező, de a királyi hatalmat képviselő, jól jövedelmező javadalommá vált, amelynek viselője az adott dalmát város előkelőinek sorába tartozott. A dalmát városok irányítását a választott városi tisztségviselők látták el, mint például a rector. 1362-ben Szécsi Miklós a horvát-dalmát báni cím mellett Zára városának comesi tisztségét is betöltötte, ahogy 1381-ben Bebek Imre bán is. /Smičiklas, T. (1972–1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XIII, XVI. kötet. 192, 144. okl. Továbbiakban: CD. Croat./

<sup>4</sup> Miklósy Z. (1934): *A magyar királyi tengeri hajóhada a középkorban*, Budapest. 19. o. Továbbiakban: Miklósy 1934.



met. 1372-ig a genovai Baldassar de Sorba, 1383-ig pedig a genovai Simon Doria (*Symonis de Aurea de Ianua, Simon d'Auria*) volt a királyi tengernagy.

Brazza, Lesina, Curzola és Lissa szigetek comesi tisztségét töltötte be állandó jelleggel a királyi tengernagy, Baldassar de Sorba ezeken kívül még Almissa várának comese is volt 1370-ben. A királyi tengernagy a magyar hajóhadat irányította, de rangban a horvát-dalmát bán alatt állt. Gondoskodott a városok és szigetek hajószolgáltatásáról, a hajósok, katonák felfogadásáról, a hajók karbantartásáról,<sup>5</sup> és diplomáciai feladatokat is ellátott.

A tengernagyot helyettesítő tisztségviselőket *vicarius*oknak nevezték. 1370-ben Lesina szigetén (Fara) a zárai Colano Martinuzzi de Butonano úr volt a *vicarius*.<sup>6</sup>

I. Lajos magyar király hajóhadának gerincét a dalmát városok, szigetek hajói alkották, azonban a király saját hajókat is készíttetett.<sup>7</sup> A kor forrásai is megkülönböztették a király és a dalmát városok hajóit, nem magyar hajóhadról beszélnek, mégis annak kell tekinteni, mivel 1358-tól Dalmácia a Magyar Királysághoz tartozott. Az oklevelek a király gályáit, hajóit a tengernagy hajóiként említik, míg a dalmát városok esetében megnevezik a gálya, a hajó tulajdonosát.

A hajóhadat alkotó hajók, és elsősorban a kor hadihajójának számító gályák számát csak megbecsülni lehet: a királyi (tengernagy) gályák száma a meglévő források alapján 3–4 lehetett, a dalmát városok által kiállítottakkal legalább 10 gálya alkothatta a magyar hajóhadat, és ehhez csatlakoztak még a kisebb hajók. Nem képviselt akkora erőt, mint a velencei hajóhad, korszerűségben azonban felvehetette vele a versenyt, erre utalnak a különböző hajótípusok, valamint az ágyúhasználatról,<sup>8</sup> és a velencei hajóépítő mester felfoga-

---

<sup>5</sup> Miklósy 1934, 29. o. A tengernagyok életéről részletesen beszámol Miklósy Zoltán: Miklósy 1934, 42–46. o.

<sup>6</sup> CD. Croat. XIV. köt. 198. okl. „...*potentis viri domini Baldassari de Sorba de Ianua, regii ammirati et comitis castri Almissi et insularum Farre, Brachie et Corzule, suo vicario in Fara nobili viro domino Colano Martinuzii de Butouano de Jadra.*” (CD. Croat. XIV. köt. 190. okl.)

<sup>7</sup> 1360-ban Raguzai hajóépítő-műhelyében (arsenál) – amelyet a raguzaiak készegeken átengedtek a királynak – 3 gályát készített. A hajóépítés megindult, 1362-ben már voltak a raguzai arsenálban királyi gályák. (Miklósy 1934, 25. o.)

<sup>8</sup> A XIV. század második felében kezdik el használni az ágyúkat a hajókon is. A velenceiek először 1372-ben, a velencei-padovai harcokban vetették be a szárazföldről (más nézet szerint már a százéves háborúban is használták az ágyút). Pár évvel későbből, 1378-ból már vannak adatok Raguzai ágyúhasználatára is. A raguzaiak is kísérleteztek az ágyúk használatával gályáikon, amelyeket a gályák előbástyájára helyeztek. 1379. december 14-én a Kistanács határozata szerint kölcsönádnak a város fegyverkészletéből két ágyút Marini de Mence hajójára, aki a város számára indult Apuliába gabo-

dásáról<sup>9</sup> szóló források. Elsősorban a szárazföldön harcoló seregeket segítette a magyar hajóhad, és ez a feladata mutatkozott meg a chioggiai háborúban is, amelyben azonban a magyar király a tengeren nem egyedül harcolt, hanem a jelentős tengeri hatalom, Genova szövetségében. A hajóhad felépítését, működését a chioggiai háborúban (1378–1381) való részvétele alapján lehet leginkább tanulmányozni. E célra szolgálhatnak az e munkában bemutatott 1381-ből származó oklevelek, bepillantást nyújtanak I. Lajos magyar király hajóhadának életébe, a kor hajótípusaiba, tengeri harcmódorába. Az I. részben a chioggiai háború rövid bemutatása után a háború utolsó évének néhány hónapját jelenítik meg az 1381-es oklevelek, amelyek közül például kettő (165, 167.) ugyanazt az eseményt mutatja be két különböző nézőpontból.<sup>10</sup>

A nápolyi trónért harcoló – I. Lajos magyar király parancsára – Durazzoi Károlynak segítő királyi hajóhad működése elevenedik meg a II. részben, az 1382-ből származó oklevelek segítségével.

A bemutatást térképek, képek egészítik ki.<sup>11</sup>

---

náért. (Miklós Z.: Nagy Lajos tüzérsége In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1927. 520–522. o., 521. o.; Monumenta Spectantia Historiam Sclavorum Meridionalium, Monumenta Ragusina, *Libri Reformationum*, tomus II-IV., Zagrabiae. IV. köt. 253. o. Továbbiakban: Mon. Rag.)

<sup>9</sup> 1358. augusztus 24-én a raguzai Nagytanács felfogadta a *velencei* Marinus mestert egy évre, a raguzai arzenál *protomagister*évé. A *protomagister* a hajóácsok mestere volt, és a munkálatokat irányította. Fizetése mellett a város házat, és ruházatot biztosított neki. (Mon. Rag. II. köt. 235. o.) Érdekes, hogy 1358–59-ben, közvetlenül a zárai béke után, tehát a velencei uralom megszűnését követően, a kor legjobb hajóépítő államának egyik hajókészítő mestere dolgozott Raguzában. Valószínűleg Velence engedélyével érkezett Marinus mester, mivel Velence féltve őrizte hajóépítésének titkait és csak „úgy” nem engedték volna el.

Marinus mester 1362-ben még Raguzában dolgozott, és I. Lajos magyar király hajóinak készítését is ő felügyelte. (Miklós 1934, 25. o.)

<sup>10</sup> A háború többi évéről oklevelek alapján részletesen beszámol I. Lajos magyar király hajóhadával kapcsolatban Miklós Zoltán, lásd. Miklós (1934).

<sup>11</sup> Az oklevelek megtalálhatóak Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet. 151, 163, 165–167, 230–231, 244. oklevél.

## Ajánlott irodalom

### Források:

- Gelcich J. (1887): *Diplomatarium relationum Republicae Ragusanae cum Regno Hungariae*, Budapest.
- Smičiklas, T. (1972–1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XIII–XVI. kötet.

### Szakirodalom:

- Bertényi I. (1989): *Nagy Lajos király*, Budapest.
- Krekić B.: Dubrovnik (Ragusa) and the war of Tenedos/Chioggia (1378–1381), In: Krekić B.: *Dubrovnik, Italy and the Balkans in the Late Middle Ages*, 1980, London, 1–34. o.
- Kristó Gy. (1988): *Az Anjou-kor háborúi*, Budapest
- Lane, F. C. (1973): *Venice, a maritime republic*, Baltimore.
- Lane, F. C. (1992): *Venetian ships and shipbuilders of the Renaissance*, Baltimore, London.
- Marjai I. – Pataki D. (1973): *A hajó története*, Budapest.
- Miklósy Z. (1934): *A magyar király tengeri hajóhada a középkorban*, Budapest.
- Miskolczi I. (1937): *Magyar-olasz összeköttetések az Anjouk-korában*, Budapest.
- Süttő Sz. (2003): *Anjou-Magyarország alkonya*, Szeged. I–II. kötet.
- Szabó L. (1917): *Városi élet a középkori Dalmáciában*, Budapest.
- Wilczek E.: Magyar tengerészet az Anjou-korban, In: *Századok*, 1895. 205–217, 301–317, 422–440, 507–522. o.



# I. RÉSZ

## A chioggiai háború (1378–1381)

A Tenedosz szigete<sup>12</sup> miatt Velence és Genova között 1375-ben kitört ellenségeskedés 1378-ban háborúvá szélesedett. 1378. február 16-án Genova szövetséget kötött I. Lajossal, aki végleg meg akarta szilárdítani dalmáciai uralmát, biztosítani akarta a szabad kereskedelmet a dalmáciai városai számára,<sup>13</sup> és az 1373-ban megkezdett velencei-magyar ellenségeskedés<sup>14</sup> végleges lezárását. Velence 1378. április 24-én hadat üzent Genovának. Két fronton zajlottak az események, Velence szárazföldi birtokán a Terra Fermán és a Földközi-tengeren.

Az események súlypontja a tengeren volt. 1378. május 30-án, a Tirrén-tengeren, Anzio előtt, egy hatalmas viharban ütközött meg először a velencei hajóhad – élén Vettore Pisanival – 14 gályával, és a genovai hajóhad – élén Ludovico Fieschivel – 10 gályával. A csata velencei győzelemmel zárult, egy genovai gálya elsüllyedt, hatot pedig a velenceiek elfogtak, maga a genovai admirális is fogságba esett. Az ütközet után Pisani az itáliai vizek ellenőrzését látta el, míg helyettesét Carlo Zenót a görög szigetvilágba küldte.<sup>15</sup> Hazatérőben a velencei flotta megtámadta Dalmáciát, mivel vissza szeretne volna foglalni, mert magyar kézben Velence ellenségeként veszélyeztette a város élelemellátását a tengeren, és a genovai hajóknak a bázisául is szolgált. Az Anzio előtti vesztes csatából a genovai gályának sikerült Zarába menekülnie, ahol igyekeztek kivárni az új genovai admirális, Luciano Doria 22 gályájának meg-

---

<sup>12</sup> A Dardanelláktól délre fekvő kis sziget birtokosa kezében tarthatta a fekete-tengeri kereskedelem ellenőrzését. Velence 1375-ben megvette Tenedosz szigetét V. János bizánci császártól, mivel meg akarta törni Genova kereskedelmi egyeduralmát a Fekete-tengeren. Genova ezért segítette V. János megbuktatásában, és IV. Andronikos, fiának trónra emelésében, aki Genovának adta Tenedoszt. A szigetet az V. Jánoshoz hű örség Velencének adta át. Fegyveres harc bontakozott ki, 1377 végén Genova sikertelenül ostromolta a szigetet. Velence egy kisebb hajóhadat is küldött Genova keleten fekvő birtokainak megtámadására /Dobos F. (1905): *Az Adria uralmának kérdése a XIV. században*, Kolozsvár. 60. o. Továbbiakban: Dobos 1905./ Lásd a 3. számú térképet.

<sup>13</sup> Velence igyekezett a dalmáciai városok sókereskedelmét akadályozni, illetve az Adria északi részén Velence még mindig rendelkezett az árumegállító joggal.

<sup>14</sup> Erről lásd: Jászay M. (1990): *Velence és Magyarország. Egy szomszédság küzdelmes története*, Budapest.

<sup>15</sup> Bárányi G. (1999): *Velence fénykora*, Budapest. 108–109. o. Továbbiakban: Bárányi 1999. Kristó Gy. (1988): *Az Anjou-kor háborúi*, Budapest. 173. o. Továbbiakban: Kristó 1988.

érkezését. Szécsi Miklós horvát-dalmát bán megerősítette a városok védelmét, azonban augusztus 14-én a velenceiek elfoglalták Cattarót, október 22-én ágyútűz alá vették Zárát. Október 24-én bevették Sebenicot, majd Traut kétszer is megostromolták sikertelenül, viszont novemberben elfoglalták Arbe szigetét.<sup>16</sup>

Raguza két felfegyverzett gályát, egy felfegyverzett kisebb hajót (*barcha*) és két gályatestet küldött – amelyet valószínűleg a király fegyverzett fel – és ezek alkották a magyar hajóhadat 1378-ban.<sup>17</sup>

Az 1379. május 5-én zajlott polai csata a 4 éves háború egyik fontos ütközete volt. A Polánál (ma Pula) horgonyzó velencei flottát Luciano Doria genovai tengernagynak sikerült döntő ütközetre kényszerítenie. A velencei szenátus, Pisani javaslata ellenére, kötelezte a tengernagyot a harcra, pedig sem az időjárás, sem a hajók állapota<sup>18</sup> nem kedvezett a velenceieknek, s így a csata genovai győzelemmel végződött. A velenceiek 24 gályája ütközött meg a genovaiak 22 gályájával. Luciano Doria meghalt a harcban, Pisaninak sikerült 6 velencei hajóval elmenekülnie és csatlakoznia Carlo Zenóhoz, aki a genovai kereskedelmet igyekezett akadályozni az Égei-tengeren 11 gályájával, azzal a szándékkal, hogy elcsalja a genovaiakat az Adriáról.<sup>19</sup>

Nehéz megállapítani a csatában részt vett dalmáciai gályák, hajók számát. A polai csatában 1 raguzai gálya, 1 zárai gálya, és 2 *galeota* (kisebb gálya) vett részt, de nem tudni, hogy a *galeotákat* melyik város küldte. 1379. június közepén Cattaro újra magyar fennhatóság alá került. Elfoglalása óta (1378. augusztus 14.) a raguzai gályák, hajók folyamatosan szemmel tartották a Cattaroi-öbölöt, figyelve a városban lévő velencei helyőrségre.

A polai csata után a genovai hajóhad a Velencei-öbölben maradt, élén az ideiglenes tengernaggyal, Doria Ambrosióval, aki az új tengernagy, Pietro Doria megérkezéséig viselte ezt a tisztséget. Augusztus 16-án megtámadták a Velence melletti Chioggiát és megkezdődött a háború másik legjelentősebb csatája. Pietro Doria 52 gályával érkezett, amelyből 7 dalmáciai volt. A szárazföld felől teljesen be volt kerítve Velence lakossága I. Lajos magyar király és Francesco de Carrara seregei által. A genovaiak elfoglalták Chioggiát. A végve-

---

<sup>16</sup> Dobos 1905, 62. o. Pór A. – Schönherr Gy. (1895): Az Anjou-ház és örökösei (1301–1439), In: *A Magyar Nemzet Története*, III. kötet, szerk. Szilágyi S., 316. o.

<sup>17</sup> Raguza nem a teljes hajóállományát bocsátotta a genovai flotta rendelkezésére, elsősorban saját kikötőjét és területét védte. Amikor idegen hajó jelent meg a kikötő előtt, rögtön kiküldtek egy vagy több felfegyverzett gályát.

<sup>18</sup> Néhány hajóján éppen javításokat végeztek a parton. / Lane, F. C. (1973): *Venice, a maritime republic*, Baltimore. 191. o. Továbbiakban: Lane 1973./

<sup>19</sup> Bárányi 1999, 111. o.; Lane 1973, 192. o.

szélyben lévő Velence tárgyalásokat kezdeményezett, ami ügyes diplomáciai húzásnak bizonyult. Ez idő alatt sikerült hajókat átalakítaniuk, legénységet toborozniuk, és az 1380. január 1-jén hazaérkező Carlo Zeno gályái révén a Chioggia előtt horgonyzó genovai flotta, és a városban tartózkodó katonák csapdába kerültek, és hosszú hónapokig tartó harc bontakozott ki. 1380 júniusában Chioggiába genovai segélyhad érkezett az ostromlóból ostromlottakká vált genovaiak segítségére. Ebben a segélyhadban de Caresini 10 dalmáciai gályát, míg a másik forrás, Lucius négyet említ, amelyből kettő a király gályája.<sup>20</sup> 1380-ban a dalmát városok hajói már velencei hajókat is megtámadtak az Adrián, valószínűleg Velence vereségeinek hatására. 1380. június 13-tól, egészen 1381. március 17-ig nem említik a királyi hajóhadat.<sup>21</sup>

1381 májusában megkezdődtek a béketárgyalások, de továbbra is folytatódtak a harcok. A háborút lezáró torinói békét 1381. augusztus 8-án kötötték meg, amely a zárai béke megerősítése mellett kereskedelmi kikötéseket tartalmazott.

---

<sup>20</sup> Bárándy 1999, 113–115. o. Miklósy 1934, 90–91. o.

<sup>21</sup> Miklósy 1934, 90, 96. o.

## 1381. április 17. Zára<sup>22</sup>

Felsőges [király]...<sup>23</sup> A minap írta nekünk március 17-i levelében a genovai dózse úr, hogy felfegyvereznek<sup>24</sup> ebbe az öbölbe [Adria] 20 genovai gályát, amelyek közül 13-nak március 25-e után Isnardus úrral, a főkapitánnyal, és testvérével, a többi 7 gályának a hónap kalendája<sup>25</sup> után kell megérkeznie. Az említett 13 gályának, a jelenlévő genovai gályákkal és Felsőgednek másrmilyen 10 vagy 12, Dalmáciában felfegyverzendő gályájával meg kell találniuk a velenceieknek 21 gályáját, amelyek árukkal megrakottan Candiából<sup>26</sup> rövid időn belül Velencébe érkeznek, hadjáratra bátorítva minket az előbb említett, Dalmáciában felfegyverzendő gályákkal. Azonkívül Felsőgednek jelentjük, hogy

---

<sup>22</sup> Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet. 151. oklevél.

<sup>23</sup> Az oklevél szerzője nem írta ki a király titulusait, amely a következő volt: „*Ludovicus dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque rex, princeps Salernitanus et Honoris Montis sancti Angeli...*” (Gelcich J. (1887): *Diplomatarium relationum Republicae Ragusanae cum Regno Hungariae*, Budapest. I. okl. Továbbiakban: Gelcich 1887.)

<sup>24</sup> Egy gálya, hajó kiállítása csak magát a hajótestet jelentette, amelyet még fel kellett fegyverezni, vagyis hajósokat, evezősöket, katonákat, számszerjászokat toboroztak, vagy rendeltek a fedélzetre, valamint a fizetségükről és az élelmezésükről is gondoskodtak. A XIV. század végéig, az ágyúk hajókon való alkalmazásának elterjedéséig, a kereskedelemben használt hajókat alkalmazták a tengeri harcokban is. A legénység száma alapján (a legénység jelentette a fő katonai erőt) pl. Velencében megkülönböztettek felfegyverzett és fegyvertelen hajókat. Legalább 60 embernek kellett a fedélzeten lennie, hogy felfegyverzettnek, tehát harcra alkalmasnak tekinthessék. Egy felfegyverzett gályán általában 140–180 ember szolgált. Velence lagúnáiban az evezősök, hajósok kiállítása szervezett keretek között történt: a több mint 60 kerületben minden 20 és 60 év közötti férfit 12-es csoportokba osztottak, és ezek között a 12 tagból álló csoportok között sors húzással döntötték el, hogy mely csoportok menjenek a hajókra. (Lane 1973, 48–49. o.) A dalmát városok hajósait is a városuk, illetve a hozzájuk tartozó területek, szigetek lakosai adták. Raguzában, miután a Kistanács elhatározta bizonyos hajók felszerelését, egy vagy több írkokot küldtek ki a városokhoz tartozó területekre vagy Raguzába a hajóhoz szükséges emberek összeírására. A behíváskor megkülönböztették az evezősöket (*homines a remo*) és a katonákat (*homines de pede*). (Mon. Rag. I. köt. 231. o. II. köt. 217. o.) Az 1347-től pusztító pestis miatt, amely a század második felében gyakran újra felütötte fejét, nem tudtak elég embert rendelni a gályákra, hajókra.

<sup>25</sup> április 1.

<sup>26</sup> Az oklevélben „*de Candia*” szerepel. Candia Kréta szigetének legnagyobb városa volt, de a velenceiek sokszor a szigetet is Candiának nevezték. Ebben az esetben jelentheti mindkettőt is. Lásd a 3. számú térképet.



a velencei gályák elindulása után a velenceiek 16 gályát fegyvereztek fel Candiába, amelyekből 10, április 7-én erre haladt át a tengeren, a szigeteken kívül Keletre, az előbb említett, Candiából érkező gályák megsegítésére. A bán és a tengernagy úr<sup>27</sup> nyugtalankodnak, hogy Dalmáciában nem tudnak felfegyvereztetni Felsőged parancsa szerint: „mi pedig Dalmáciában 8 gályatestet ismerünk csak, amelyek képesek hajózni, de nem tudjuk, mennyit tudunk majd felfegyverezni.” Az említett urak, a bán és a tengernagy úr adja tudtul Felsőgedeknek: „mi azonban Felsőgednek tiszteletére minden tőlünk telhetőt megteszünk.” Jól megfontolandó, mivel jól láttuk, a velenceiek duplán fel tudnak fegyverkezni, valamint a tengeren elegendő terük lesz, ha a genovaiak nem fegyverkeznek fel jobban, akik, amint hallottuk, bizánci területről<sup>28</sup> csak 3 gályát birtokolnak. Ezért Nagyságodnak könyörgünk, gondoskodjon arról, hogy a genovaiak a tengeren nagyobb haderővel vonuljanak fel ezen a nyáron, ugyanis ha a tengeren a megfelelő teret ők birtokolják, valószínűleg hihetjük, hogy a Ti és a szövetségeseitek<sup>29</sup> szándéka ezen a nyáron oltalmazva lesz az ellenségtől. Enélkül pedig az ellenség helyzete, amely a jelen pillanatban meglehetősen gyenge, számos okból megerősödhet. Továbbá a gabonahiány ellenére, amelyet részint Fiuméből<sup>30</sup> pótlunk – és ahonnan újra szerezhetünk – a felfegyverezetteket kenyérrel bőszegesebben támogassa, és Felsőged parancsolja meg, hogy nagyobb részt a Szlavóniai bánságból gyűjtsék össze a gabonát az említett genovaiak kérésére.

---

<sup>27</sup> Bebek Imre 1380–1383 között viselte a horvát–dalmát bán tisztséget. / Főszerk. Kristó Gy. (1994): *Korai Magyar Történeti Lexikon*, Budapest. 650. o. / A királyi tengernagy 1383–ig Simon Doria volt.

<sup>28</sup> Az oklevélben „*de Romania*” szerepel, amely a bizánci területeket jelölte. Könnyen összetéveszthető a Romagna elnevezéssel, amely azonban az Itáliában fekvő Ravenna, Cervia, Rimini városok térségét jelentette. (Lane 1973, 64. o.) Lásd a 2–3. számú térképet.

<sup>29</sup> Az 1378-as genovai–magyar szövetséghez csatlakozott az 1373-ban Velencétől vereséget szenvedő Padova, Verona urai a della Scalák és az aquifejai pátriárka, aki Velence isztriai birtokára áhítozott. Velence szövetségese a ciprusi király, Visconti Barnabás milánói fejedelem volt. (Bárándy 1999, 108. o.)

<sup>30</sup> Az oklevélben „*de Fiumine*” áll. Fiume a XIV. században élénk kereskedelmi forgalmat bonyolított le, főleg az itáliai és dalmát árucikkeket közvetítette a német területek felé, amelyekért cserébe német és szláv termékeket szállítottak tovább a kereskedők. Zára jelentős kereskedelmi partnere volt Fiuménak. A gabona főleg Ankonából, Riminiből, Barlettából érkezett a városba. /Fest A.: Fiume kereskedelme a középkorban In: *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, 1895/II, 1–27, 81–109. o. 14–25. o./

## 1381. május 27. Zára<sup>31</sup>

Isnardus de Gauarcho úr, a genovai sereg főkapitánya<sup>32</sup> 21 genovai és 1 raguzai gályával a minap eltávozott Genovából, és mindazzal a nyolccal, amelyek ezen a télen az öbölben maradtak és a kikötőben lehorgonyoztak; a 21 genovai gályát – bizánci területen, Tremedoni kikötőjéből kievezőket – [korábban] sokáig üldözte a velenceiek 27 gályája<sup>33</sup>. Raguza városának leveléből tudjuk, hogy május 23-án, 3 órakor, az említett 26 velencei gálya<sup>34</sup> Raguzá közelében volt és az említettek felé<sup>35</sup> hajóztak. Ma a genovaiak kapitánya gályáival

---

<sup>31</sup> Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet. 163. oklevél.

<sup>32</sup> „...*capitaneus generalis*...” Minden hajónak volt parancsnoka (*capitaneus*), kormányosa (*naulerius*) és írnoka (*scribanus*). A *scribanus* a város érdekeit, hatalmát képviselte a hajón, még a kapitánnyal szemben is. A hajó minden bevételét és kiadását feljegyezte, így az ő feljegyzései révén lehett ellenőrizni a tényleges költségeket és a tisztá nyereséget. Mindent leírt, ami a hajón történt. /Szabó L. (1917): *Városi élet a középkori Dalmáciában*, Budapest. 68–69. o. Továbbiakban: Szabó 1917./

<sup>33</sup> A gálya volt a Földközi-tenger legfontosabb hajója, a XIII–XVI. században egyre inkább a *triremes* elnevezésű gályákat használták. Általában egy evezősoros, 30–36 padosak voltak ezek a gályák, és egy padon hárman ültek, de egy ember csak egy evezőt kezelte. A gályáknak csak egy fedélzetük volt, amely három részből állt: a harctér a hajóorrban, a nagyobb és magasabb felépítmény a taton, valamint középen, majdnem a gálya teljes hosszában végighúzó evezőtér, amelyet egy folyosó osztott ketté. Lásd az I. számú képet. Az evezőpadok nem merőlegesen álltak a hajó pereméhez viszonyítva, hanem a tat felé ferdén helyezkedtek el. A ferde evezőpadok tették lehetővé, hogy minden evező párhuzamos legyen anélkül, hogy zavarnák egymást. A katonák, íjászok a hajóorrban, vagy a tat emelvényén helyezkedtek el, de a harc idején a korlát mellett, az evezőpadok szélénél álltak. Legalább nyolc tengerészre volt szükség, hogy a kormánylapátokat és a vitorlákat kezeljék. Egy kisebb gálya egy árbocos volt latin (háromszögletű) vitorlával. Három evezőlapátot hordott minden gálya: kettő – a mediterrán hagyományoknak megfelelően – a tat oldalánál helyezkedett el, és a fordulásnál alkalmazták, egy pedig a hajlított főtörgerendához illeszkedett. Ez a kormány a XIV. században jelent meg, az északi hajók (*cogge*) mintájára. /Lane, F. C. (1992): *Venetian ships and shipbuilders of the Renaissance*, Baltimore, London. 9–12. o. Továbbiakban: Lane 1992./ Lásd a 2. számú képet.

<sup>34</sup> 27 velencei gályát említeneek előtte, nem 26-t, nem lehet tudni, hogy miért nem egyezik a két szám.

<sup>35</sup> A Genovából érkező 30 gálya (21 genovai, 1 raguzai és a 8 Dalmáciában telelő) felé.

és a tengernagy úr 2 királyi gályával, 1 zárai, 4 raguzai és 5 zenggi gályával<sup>36</sup> Isten nevében Zára kikötőjéből elvitorláztak az ellenség előbb említett gályáinak megtalálására. Mély hálával reméljük, Felségtek szövetségeseivel az ellenséget legyőzi majd, ha meg tudják találni őket.

---

<sup>36</sup> A Genovából érkezett gályák ezek szerint szerencsésen megérkeztek Zarába Gauarcho de Isnardus vezetésével, amelyhez csatlakoztak a királyi tengernagy vezette 2 királyi és a többi dalmát gálya. Az oklevelekben megkülönböztették a királyi és a dalmát városok hajóit, a királyi gályáit, hajóit a tengernagy hajóiként említik, míg a dalmát városok esetében megnevezik a gályát, a hajó tulajdonosát, ebben az esetben: „... *duabus domini admirati, una Jadrensis, quarta Ragusiensis, quinta Signiensis...*” Az 1378–81-es chioggiai háborúban Velence ellen a genovai oldalon harcoló magyar hajóhad vezetője a genovai admirális parancsnoksága alá tartozott.

## 1381. június 11. Anconából<sup>37</sup>

Május 29-én igen sok kárt okozott egy velencei gálya az anconai kikötő palánkjai, töltsései között megjelenő 3 genovai és dalmát brigantinónak.<sup>38</sup> Az említett esetről a genovai gályák kapitányának, és a dalmát–horvát bán úrnak sem Ancona városának népe és városa, sem Zára városának rektorai nem megfelelően számoltak be.<sup>39</sup> Emiatt az említett urak, a kapitány, a bán és a rektorok – miként mondják – elutasították, hogy az anconaiak értesítsék a dalmátokat, hogy hagyják el 15 napra az anconaiak területeit, amíg tanácskoznak és gondoskodnak a megegyezés módjáról a fent említett ügy miatt.

\* \* \*

Továbbá a velencei gálya által a genovai és dalmát brigantinóknak okozott említett furcsa esetben, amelynek során a brigantinók közül egy a palánk, a töltés közé került, és a kettő menekülő pedig túljutott a palánkon, töltsésen, mivel a kikötőnek az őrzője, akinél a lánc kulcsai voltak, nem zárta be azt,<sup>40</sup> ahogy illett stb.

\* \* \*

---

<sup>37</sup> Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet. 165. oklevél. Ancona élénk kereskedelmet folytatott a dalmát városokkal, és Velencével is. Olaj, só, hús, sajt, gyapjú mellett gabonaimportja miatt volt jelentős város – Velence és a dalmát városok is Anconából importálták a legtöbb gabonát – és így könnyen Velence vetélytársává válhatott volna. Ancona polgárai azonban békés politikát folytattak és elismerték Velence, az Adria északi részére vonatkozó árumegállító jogát is, valamint a chioggiai háborúban sem vettek részt. (Lane 1973, 64. o.)

<sup>38</sup> A *brigantino* a gálya legegyszerűbb típusa volt, ahol egy vagy két ember húzott egy evezőt egy evezőpadon. Főleg követek szállítására és járőrözésre használták. (Lane 1992, 13. o.)

<sup>39</sup> A következő oklevél, amelyet június 12-én küldtek a záraiak a királynak, részletebben és más szemszögből mondja el a konfliktus körülményeit.

<sup>40</sup> A kikötők védelmére, az ellenséges hajók behajózásának megakadályozására vasláncot feszítettek ki, amelyet egy lakat fogott össze, és a lakatkulcs révén tudták kifizéteni, vagy leengedni a láncot. A kulcsot a kikötő őrségének a vezetője őrizte. A kikötők bejáratát töltséssel, vagy cölöpsorral, palánkkal szűkítették. (Miklósy 1934, 31. o.) Az oklevélben szereplő *brigantino* ezek közé sodródhatott be, míg a másik kettő bejuthatott a kikötőbe. Zára ostromakor, 1345-ben, a záraiak vasláncokkal védekeztek a velenceiek ellen, amelyet Anconában készítettek. /Baumgarten F. (1902): *Forrástanulmányok Nagy Lajos és Velence viszonyának történetéhez*, Budapest, 11. o./ Konstantinápolyban is és Raguzában (1347-től) is használták. Lásd a 10–11. számú képet.

A megfontolt Dionisius Casiocti úr gondoskodott arról, hogy az anconai urak és törvényhozók válasszanak két, a genovaiaknak megfelelő, szívesen látott polgárt, akik a kapitány, a bán és a zárai rektor urakhoz, valamint azokhoz küldenek, akik az ügy lebonyolítói voltak, az említett anconai urak és törvényhozók által meghatározott fizetéssel és szolgálal. A anconai urakat és törvényhozókat gyűlésre hívják össze, hogy a tényeket ismertessék a történetekkel kapcsolatban, valamint a közös menetséget és igazságot keressék.

\* \* \*

A meghatározott számú tanácsban, az említett jelenlévő urak egybehangzóan megválasztottak és követségbe rendelték Dalmácia partjaira<sup>41</sup> megbecsült és szívesen látott anconai férfiakat, Petrellus Mascellit és Filitianus Vanuntii; két szolgálal és egy bárka<sup>42</sup> bérével és a szokásos fizetéssel. Június 13-án Petrellus Mascelli és Filitianus Vanuntii a szokásos eskü letétele után kedvezőnek gondolt levelekkel elutaztak. Július 12-én az említett Filitianus visszatért és levelet hozott a bántól, a királyi tengernagytól és Zára rektoraitól, hogy az anconai kikötőben, a zárai Gerbe brigantinójának a velencei gálya által okozott kárát közösen és méltán az anconai nép bírja. Az említett Petrellus ugyanazon év július 28. napján érkezett vissza és megismételte, ahogy Filitianus, hogy az említett brigantinók által elszenvedett kárról szóló megegyezéssel nem rendelkezik a genovai urak és tanácsosok gályakapitányaival, sőt még ők zsarolással fenyegették az anconaiakat.

---

<sup>41</sup> Az oklevélben „*ad partes Sclavenie*” szerepel. Valószínűleg a velencei minta alapján használják ezt az elnevezést Dalmáciára. A velenceiek gyakran nevezték „*Sclavenianak*” a dalmát partvidéket.

<sup>42</sup> Nagyon gyakran használt kis vitorlás volt a *barca* vagy *barcha*, amelyet követek szállítására, hírszerzésre, illetve nagyobb hajók kíséretére használtak. Ezeket is felfegyverezték (*barcha armata*).

A zárai Szent Simon ezüstkoporsóján lévő egyik kép I. Lajos magyar király 1358-as zárai bevonulását ábrázolja, amelyen két kisebb bárka is megfigyelhető a kép bal alsó sarkában. Lásd a 9. számú képet. A koporsó történetével kapcsolatban lásd: Zolnay L. (1982): *Az elátkozott Buda Buda aranykora*, Budapest.

## 1381. június 12. Zárából<sup>43</sup>

Tudadjuk Felsegeddel, hogy május 29-én elhajózott előttünk az ellenség egy gályája, amely két mérföldnyire megelőzte saját hajóhadát, s rátalált hajnalban Ancona kikötőjének közelében a mi és a genovaiak 3 brigantinójára, amelyek a mi embereinkkel voltak felfegyverezve, és akik az említett gályát ballistával<sup>44</sup> megfutamították. Ezután Ancona kikötőjébe vonultak vissza bízva abban, hogy ott veszély nélkül tudnak majd lehorgonyozni. Akkor az anconaiak előírták nekünk, hogy ameddig a velenceiek jelen vannak, büntetés terhe alatt sem örködhetnek a szárazföldön az említett brigantinókról – amelyek közül kettő meg volt rakva árukkal – az általunk kiküldött személyek. Ezután a lehorgonyzott és a szárazföld közelében lévő brigantinókon felfegyverkezünk, és a velenceiek a [velencei] gályáról néhány ballistakezelő katonával rárohantak a mi védelmünk céljából a brigantinókon állókra egynéhány hajóval.<sup>45</sup> Az anconaiak a falakról köveket dobáltak ránk hangosan kiabálva, mi pedig látva az anconaiakat, hogy a [velencei] gályának nyilvánvalóan segítenek, a megmaradt brigantinókról a város kapui felé menekültünk. Ott az anconaiak által fegyverekkel kiüzötték és a sebesültek voltak, így a város falain kívüli területre kellett menekülnünk, vagy úszva a kikötő másik részét kellett megközelítenünk. Az anconaiak nem hagyták abba velünk szemben a kiabálást és a ködobálást, amelyekkel – ahogy hallottuk – 23 embert öltek meg, velenceieket és nagyrészt anconaiakat a sajátjaik közül. Emellett a bán és a tengernagy úr jóváhagyásával egy követünket küldtük kikémlelni annak az okát, hogy az anconaiak az előbb említetteket Felségtek ellen miért követték el. A válaszáért meg kell várnunk, hogy visszatérjen az Ancona genovai konzulához küldött követ. Ha az anconaiak Felségtek méltóságáért a szükséges helyreigazításról, magyarázatról és elégtételről az Irántatok való hűségükben nekünk nem cselekszenek, az említett bán és tengernagy urakkal gondoskodni fogunk az előbbiekről, hogy kedvezőnek tünjön Felségtek méltósága és az Irántatok való hűség megőrzése.

<sup>43</sup> Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet. 167. oklevél.

<sup>44</sup> A ballista új alakú fegyver volt, amellyel dárdákat, köveket és egyéb eszközöket lehetett ellőni, elhajítani. /Kaufmann, J. E. - Kaufmann H. W. (2001): *Középkori várak*, 59. o./ Lásd a 4. számú képet.

<sup>45</sup> A XIV. században harc esetén otthagynak az evezőiket az evezősök is bekapcsolódtak a kézitusába, mivel a középkori tengeri csatákban a gályák egymásba rohanása és lövedékek (kő) kilövése mellett elsősorban a közelharc, a kézitusája volt a döntő, amelyet a hajók megcsáklázása után kezdtek meg. Ezért számított a legnagyobb haderőnek a legénység. (Lane 1973, 48. o.) Lásd a 3, 5–6. számú képeket. E támadás közben kerülhettek a brigantinók az anconai kikötő palánkjai, töltése közé, amelyet az előző oklevél említ.

## 1381. június 12. Zára<sup>46</sup>

Felségteknek jelentjük, hogy a genovai sereg főkapitánya – akinek az érkezéséről egy nappal előbb írtunk – az ő 21 gályájával és 4 királyi gályával,<sup>47</sup> vagyis a tengernagy úr 2 gályájával, 1 raguzaival és 4 záraival május utolsó napján elhajózott Capodistria<sup>48</sup> városába, amely várost az ellenség ostrommal vett be, és zsoldosokkal tartott fenn. Az Úr kegyelméből,ők a győzelem okán a teljes várost felgyújtották az ostrom során, a falakat nagyrészt lerombolták, és „Maranum”,<sup>49</sup> másodszeri elfoglalása miatt június 8-án tértek vissza Zárába. Egy éppen akkor esedékes helyreállítás okán Zárában tartózkodó zenggi gálya beszámolt arról, amit egy ankonai út révén tudott meg a velencei hajóhadról: hogy május 29-én délben Ancona előtt elhaladtak, és 10 gálya Chioggiába<sup>50</sup> visszaérkezett, 16 gálya pedig a genovai partok felé hajózott. A genovai kapitány úr minden gályájával június 9-én Zárából elhajózott, és az ellenség említett gályáit a part közelében utolérte, a visszatérés idejéről nem tudunk. Ha az ellenség megfigyelt hajóhada miatt, a genovai haderő távollétében, az említett [tengernagy, zárai, raguzai,] gályák Felségtek Dalmáciai királyságának városait egyesítenék, akkor különösen némely gyengébb város kevésbé lenne veszélyeztetve, és akik a szigeteken laknak az ellenségtől mélyen elbújhatnának. Tartsa méltónak Felségtek a dózse úrnak megírni, tegyen arról, hogy hajóhada az ellenség támadásának következtében Dalmáciában maradjon, így bizonyára Felségtek Dalmát királysága teljesen ellen tud majd állni [az ellenségnek]. Tudjuk a dózse úr június 1-jén kelt leveléből, hogy 7 gályája, amelyeket Genovában felfegyverzésre előkészítettek, a mai napon a tengernagy úr említett 2 gályája és a mi hármunk a velencei partok felé hajóztak egészen Barlet-tától<sup>51</sup> a partok mentén az ellenség megtámadására. A javításra szoruló raguzai gálya hazatért.

---

<sup>46</sup> Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet. 166. oklevél.

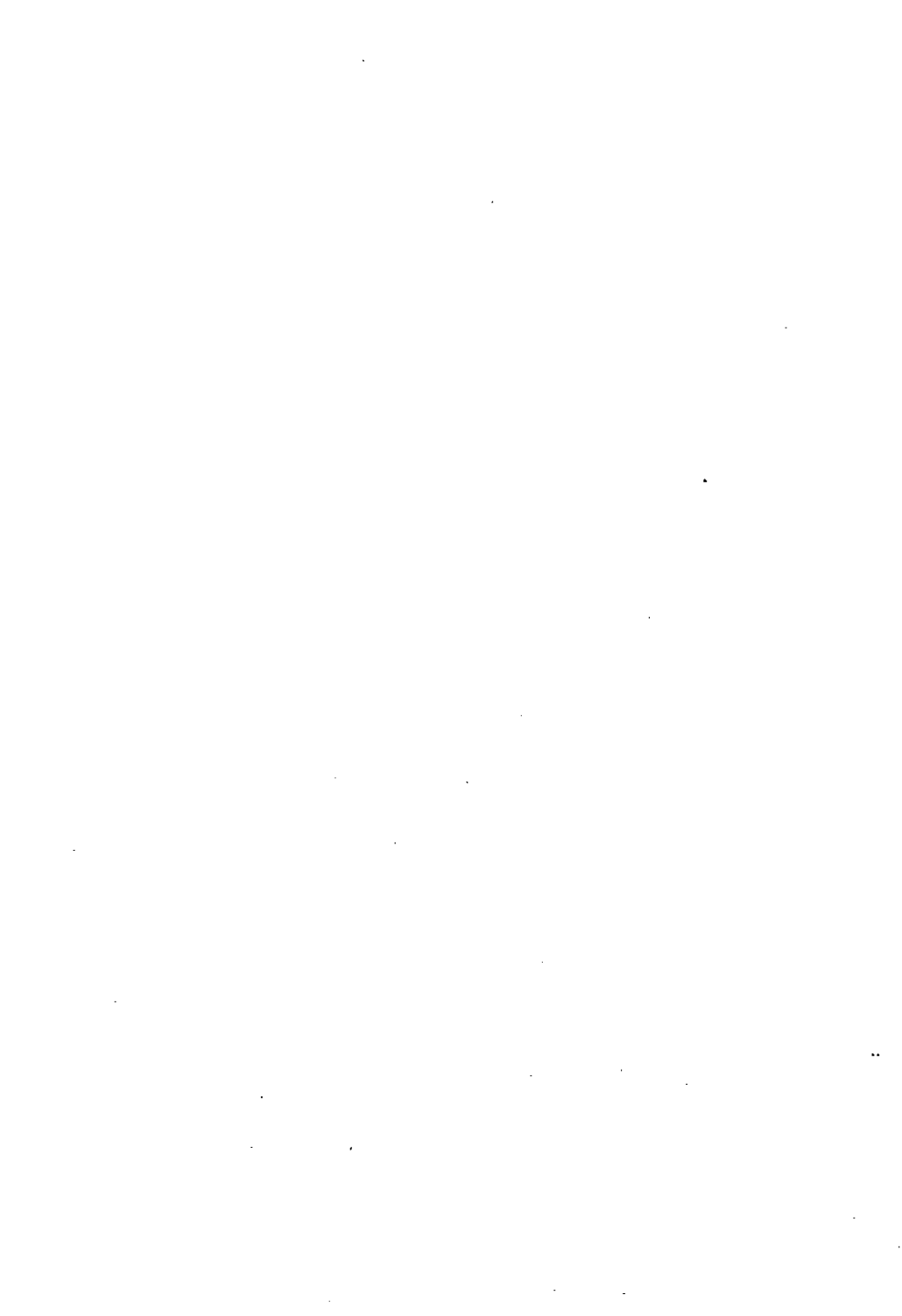
<sup>47</sup> A 4 királyi gálya itt nem értelmezhető, mivel utána 2 királyi (tengernagy) gályát említ az oklevél, és valószínűleg ugyanazokra a gályákra vonatkozik az utalás.

<sup>48</sup> Graesse J. – Benedict F. – Pleche H.(1972): *Orbis latinus*, I–III.kötet. 318. o. II. köt. (Továbbiakban: *Orbis latinus*.) Az oklevélben „*Justinopolim*” szerepel. (Lásd a 2. számú térképet.)

<sup>49</sup> *Orbis latinus* II. köt. 548. o. Az oklevélben „*in Marano*” áll. Maranum két földrajzi helységet jelölhet: Marano szigetét Velencénél és Merániát. Mocránia az Isztrián fekvő tengerparti fejedelemség volt.

<sup>50</sup> *Orbis latinus* I. köt. 537. o. Az oklevélben „*in Clugiam*” szerepel.

<sup>51</sup> *Orbis latinus* I. köt. 307. o. Az oklevélben „*ad Barulum*” áll.





## II. RÉSZ

I. Lajos magyar király életének utolsó éveiben ismét előtérbe került a nápolyi ügy. Második nápolyi hadjáratának hazatérése után (1350) hosszú tárgyalások következményeként fegyverszünetet kötött Johannával, azonban továbbra sem ismerte el Johannát Nápoly törvényes királynőjének és saját trónöröklési jogát is fenntartotta. Az 1378-ban bekövetkezett egyházszakadás után I. Lajos magyar király és unokatestvére (lásd az I. számú mellékletet), Durazzoi Károly is VI. Orbán pápát, míg Johanna az ellenpápát, Kelemen támogatta. Korábban Johanna Durazzoi Károlyt jelölte örököséül, de az ellentétek kiújulása után Kelemen pápa támogatásával Anjou Lajos herceget (V. Károly francia király öccsét) nevezte meg a nápolyi trón várományosának. Durazzoi Károly I. Lajos támogatásával Rómába ment 1380-ban, miután a magyar király Károlyra ruházta Nápolyra vonatkozó jogait, aki pedig megígérte, hogy I. Lajos lányával szemben nem lép fel a magyar trónért.<sup>52</sup> A magyar király felhatalmazta továbbá Károlyt, hogy a szárazföldön (Terra Ferma) Velence ellen harcoló hadakból sereget szervezhessen, amelynek vezére Maróti János macsósi bán lett, és a király nevében 100 ezer aranyat vehet kölcsön. Orbán pápa nápolyi királlyá koronázta Károlyt 1381. június 2-án, aki bevonult Nápolyba és börtönbe vettette Johannát (szeptember 2.), akit 1382 májusában megfojtottak. Johanna azonban még életében Anjou Lajost nyilvánította utódjává, VII. Kelemen ellenpápa pedig nápolyi királlyá avatta, így az ellenséges viszony továbbra is fennállt, egészen 1384-ig, Anjou Lajos haláláig.<sup>53</sup>

Anjou Lajos elleni harcaiban segítettek Durazzoi Károlyt a magyar hajóhad gályái 1382-ben.

---

<sup>52</sup> I. Lajos halála utáni belső pártviszályokról bővebben lásd Süttő Sz. (2003): *Anjou-Magyarország alkonya*, Szeged, I–II. kötet

<sup>53</sup> Miskolczi I. (1937): *Magyar-olasz összeköttetések az Anjouk-korában*, Budapest. 78, 227, 240, 243. o. Továbbiakban: Miskolczi 1937. Kristó Gy. (1988): *Az Anjouk-kor háborúi*, Budapest. 176. o. Továbbiakban: Kristó 1988.

## 1382. április 23. Visegrád<sup>54</sup>

Erzsébet, Isten kegyelméből Magyarország, Lengyelország, Dalmácia [királynéja]... stb. Zára, Ragusa, Sebenico, Trau, Spalato, Cattaro városok és Lesina, Brazza, Arbe, Cherso szigetek<sup>55</sup> összes és egyenként is hűséges rektorainak, bíráinak és tanácsosainak, és Dalmáciai királyságunk többi közösségének is üdvözlét és kegyelem. Tisztelt Felsőes király urunk egy bizonyos nehéz ügyének végrehajtása céljából<sup>56</sup> a minket illető tengeri haderőnket, hogy az előbb említetteket meg tudja valósítani, ezért szükséges hamarosan megtekinteni minden gályát, parascernost,<sup>57</sup> brigantinót és a hajóhad egyéb típusait.<sup>58</sup> Hűségetek azért határozottan utasítunk, hogy legyenek azok tengeri háborúra felszerelve. A Dalmát- és Horvátországi királyságaink bánja, a hűséges, nagyságos Bebek Imre úr királynői meghagyásunkra utasítani fog titeket, hogy feygyvereztétek fel [a hajókat], és úgy rendezzék, hogy a szükséges embereket ezeken a felfegyverzett hajóhadakon elhelyezni tudjátok. A jelenlegi hírek miatt az említett, hűséges bánunk kérésére írunk, hogy ő bármilyen késedelem nélkül szerencsésen tudja megtenni a tengeri utat a felfegyverzett és tökéletesen előkészített hajókkal ahhoz a helyhez, amelyet ő rendel majd el. Tudva

<sup>54</sup> Smečiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet 230. oklevél.

<sup>55</sup> Lásd az 1. számú térképet. Valószínűleg ezeknek a városoknak, és szigeteknek volt hajóállítási kötelezettségük I. Lajos magyar király uralkodása alatt. Külön szerződést (1358. máj. 27.) a király a zárai béke után csak Ragusa városával kötött, amelyben többek között bizonyos számú hajók kiállítására, valamint a tengeren és a szárazföldön a király zászlójának vagy jelvényeinek a használatára kötelezte a raguzaiakat. (Gelcich 1887, 1. oklevél)

<sup>56</sup> Durazzoi Károlynak nyújtandó segítségről lehet szó.

<sup>57</sup> Azonos lehet a *parachelmus* alakban is felbukkanó hajóval. Lučić szerint ez a hajónév az adriai térség első görög kolonizációjának (i.e. 5–4. sz.) idejéből származik. /Lučić, J. (1988): *Notae et Acta Cancellariae Ragusinae, Monumenta Historica Ragusina*, Zagreb, III. kötet. 15. o. Továbbiakban: Lučić 1988 / Miklósy művében ezt a típust dalmát hajónak nevezi, amelynek hossza 10–16 m, egy vagy kétárbocos parti hajó, latinvitórlával, néha tatvitórlával. (Miklósy 1934, 36. o.)

<sup>58</sup> A nagy háromevezős, sok embert igénylő gályák (*galea*) mellett főleg kisebb gályákat (*lignum*) használtak, amelyek 20–24 paddal rendelkeztek. (Mon. Rag. IV. köt. 198, 200. o.) Horvát kutatók más dalmát és raguzai hajótípusokat is említenek még: *condura*, *barcusi*, *barchetta*, *gondola*, *saba*, *ladia*, *banzo*, *monocolus*, *navigium guadrus*, *tarida*, *galeota*, *lundrus*, *vacheta*, *zaulum*. (Lučić 1988, 15. o.) Miklósy Z. szerint a *condura* azonos a *gondolával*, és a kisebb gályákat nevezték így. A *barcusi*, vagy *barchetta* a kisebb bárka elnevezése. (Miklósy 1934, 36. o.)

ugyanis, hogy aki közületek meggondolatlan, merész cselekedet miatt nem engedelmeskedik minden utasítás végrehajtásával, a király és a mi felháborodásunkat vonja magára, és a parancsok nem teljesítését pénzbüntetéssel sújtjuk.

## 1382. május 1. Zólyom<sup>59</sup>

Lajos [király]...<sup>60</sup> Dalmácia és Horvátország bánjának, a hűséges Bebek Imre nagyságos úrnak, valamint a dalmát városok és szigetek – akiknek az szől – rektorainak, tanácsainak üdvözlét és kegyelem. Mivel Jeruzsálem és Szicília tekintélyes királyát, Károly felséges urat igen kedves rokonnak<sup>61</sup> érezzük, és az ő királyságát az ellenség nem csekély haderővel fenyegeti, de ennek ellenére rokonunkat nem áll módunkban személyes szolgálatunkkal segíteni. Kérjük Hűségteket és megparancsoljuk, hogy a jelenlegieket megtudván gondoskodjatok a gályákról, hajókról<sup>62</sup> és egyéb hajótípusokról, és a szükséges könnyűfegyverzetű gyalogoskatonákból álló sereg felállításáról és biztosításáról, míg a megfelelő idő elérkezik, hogy szeretett rokonunk segítségére késlekedés nélkül ki tudjatok vonulni, amely minket örömmel töltene el. Kelt Zólyomban, Szt. Fülöp és Jakab apostoloknak ünnepén, az Úr 1382. évében.

---

<sup>59</sup> Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet. 231. oklevél.

<sup>60</sup> Az oklevélben nem írták ki a király titulussait.

<sup>61</sup> Durazzoi Károlyt apja, Durazzoi Lajos, halála után I. Lajos magyar király magához veszi és 1362-től a magyar udvarban nevelkedik. (Miskolczy 1937, 220.)

<sup>62</sup> Az oklevélben „*navigiis*” szerepel. A *navigium* nagyobb kereskedelmi vitorlás volt, melyet főleg gabonaszállításra használtak. (Lásd a 7. számú képet.) A korábbi gyakran használt hajótípus a *nave* volt, amely a mediterrán hagyományoknak megfelelően latin vitorlával volt felszerelve és a tat két oldalán helyezkedtek el a kormánylapátok. (Lásd a 8. számú képet.) A XIV. században terjedt el az északi hajók mintájára a keresztvitorla (négyszögletű) és a tat végénél elhelyezkedő kormánylapát. A keresztvitorla használata kevesebb embert igényelt a hajó fedélzetén. (Marjai I. – Pataki D. (1973): *A hajó története: a vitorlás hajózás korszaka*, Budapest. 159. o.) I. Lajos zárai bevonulását ábrázoló képen is megfigyelhető a jobb felső sarokban egy keresztvitorlázatú hajó (lásd a 9. számú képet), valamint a XIV. századi tengeri csatajelenet két hajója is már az „új” típusú hajó. Lásd az 5. számú képet.

## 1382. július 20. Zólyom<sup>63</sup>

Lajos [király] ..., <sup>64</sup> tudatja az alábbiakat Dalmáciánk városaival és szigeteivel – különösen Zára, Raguza, Cattaro, Sebenico, Trau, Spalato és máshonnan – szeretett és hűséges comeseivel, rektoraival, tanácsosaival. Értesítünk majd, amint pontosabban parancsba tudjuk adni, hogy igen kedves rokonunknak, Jeruzsálem és Szicília királyának, a felséges Károly úrnak, Anjou hercege miatti ügyeinek sürgető idejében, <sup>65</sup> az utasításokat írásban közöljük majd, hogy ti minden erőtökkel tengeren és szárazföldön segítsétek Anjou hercege ellen a könnyűfegyverzetű katonák odaszállítását megsegítésül. Olyannyira, hogy a herceg háborús és gonosz cselekedeteit távol tudja tartani magától, az Úr kegyelmével, aki nem hagyja cserben a bizakodókat. Ezáltal nekünk és szent koronánknak megmászíthatatlan és kedvező szolgálatokat tesznek – még akkor is, ha egyelőre kiadásaitokat nem is tudjátok megfizetni – ugyanis bármilyen segítséget nyújtotok rokonunknak, azáltal mi önmagunknak tiszteletet vívunk ki. A jövőre nézve nyilvánvaló érzelmekkel viseltetünk majd a kedvező szolgálat miatt.

---

<sup>63</sup> Smičiklas, T. (1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XVI. kötet. 244. oklevél.

<sup>64</sup> Az oklevélben nem írták ki a király titulusait.

<sup>65</sup> Durazzoi Károly 1380 júniusában, vagy július elején indult el Treviso vidékéről az ott megszervezett magyar katonákkal a keleti tengerpart felé. 1381. július 16-án elfoglalta Nápolyt. (Miskolczy 1937, 227, 240. o.)

## Resume

After the Venetian-Hungarian war (1356–1358), as a consequence of peace of Zadar the region from the bay of Kvarner to Durres ran into the Hungarian Kingdom. So in the following years Louise I, King of Hungary was able to use the advantages (commercial, political) of Dalmatian cities and islands.

The king organized his navy, the title of royal admiral („*admiratus maritimus regii*”) appeared on 10th of February in 1358 in a document. The admiral was the „*comes*” of the islands of Brač, Hvar, Korčula and Vis. Furthermore he looked after the nautical supply and service of Dalmatian cities and islands, organized the ship's repair and participated in diplomatical actions. The admiral was the captain of the navy, but in rating he stood under the Croatian-Dalmatian ban.

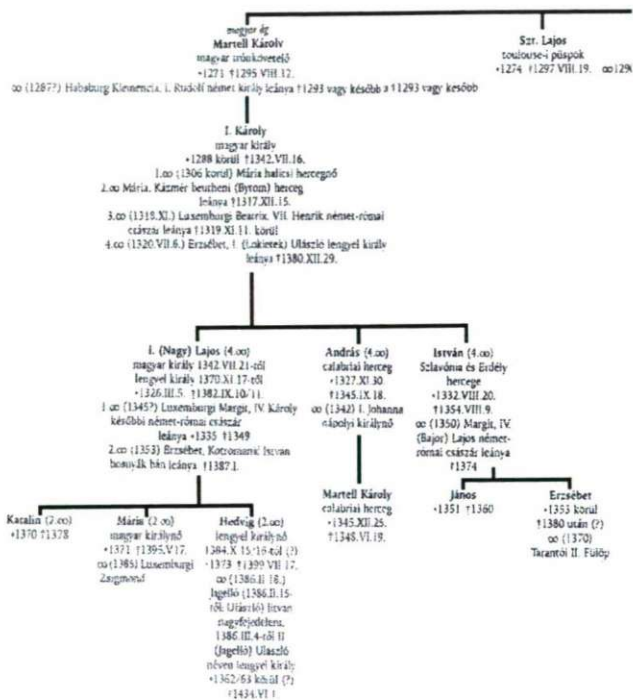
Between 1358–1363 the royal admiral was Jacobus Subichus de Cesame from Zadar, from 1363 to 1372 Baldaassar de Sorba from Genova performed this office, between 1372–1383 Simon d' Auria from Genova was at the head of navy.

The larger part of royal navy consisted of the Dalmatian ships, but the Hungarian King had own ships too (3–4). The sources of the period distinguished the royal and the Dalmatian ships. They mentioned the galeas, ships of the king like the admiral's, while in the case of Dalmatian galeas, ships named the owner of the galea or ship. The navy of King Louise I of Hungary consisted of different types of ships, the sources used in this work mentioned just galea, brigantino, barcha, navigium, parascelmus.

In this work the documents from 1381 present some detail's the operating and life of the navy of King Louise I of Hungary in the last year of war of Chioggia. The navy in 1382 helped for Charles of Durazzo against Louise of Anjou to the Kingdom of Naples.

The documents are found in: Smičiklas, T. (1972–1976): *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb. XIII–XVI. volume.

## MELLÉKLETEK

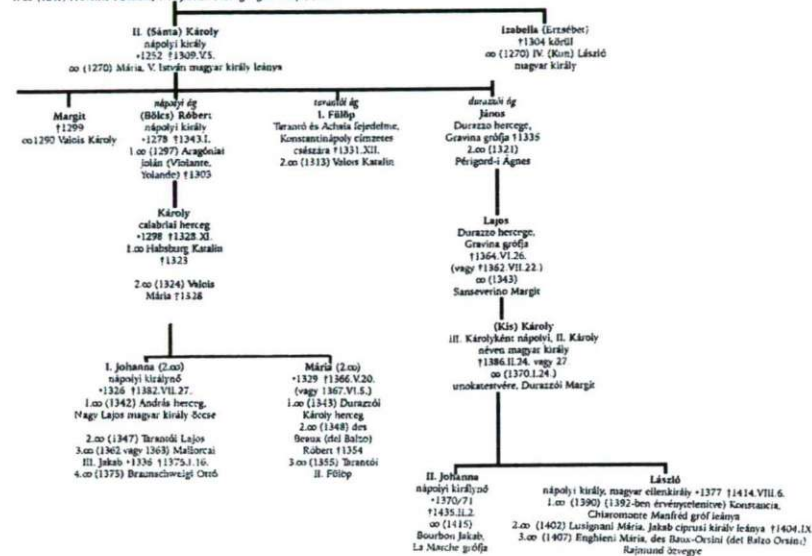


## 1. számú melléklet

### Az Anjouk vázlatos nemzedékrendje



I. Károly  
 Vajusi grófia, szicíliai (nápolyi) király, IX. (Szent) Lajos francia király öccse  
 \*1236 †1283.1.7.  
 1. oo (1246) Provence-i Beatrix, V. Rajmund Berengár gróf leánya, 11267



## 2. számú melléklet

A műben és a térképeken szereplő történelmi helynevek földrajzi mutatója

### Városok:

- Almissa = Omiš (Horvátország)
- Ancona = Ancona (Olaszország)
- Barletta = Barletta (Olaszország)
- Candia = Iráklío (Kréta, Görögország)
- Capodistria = Koper (Szlovénia)
- Cattaro = Kotor (Szerbia és Montenegró)
- Cervia = Cervia (Olaszország)
- Chioggia = Chioggia (Olaszország)
- Durazzo = Durrës (Albánia)
- Fiume = Rijeka (Horvátország)
- Genova = Genova (Olaszország)
- Kaffa = Feodoszija (Ukrajna)
- Konstantinápoly = Isztambul (Törökország)
- Milánó = Milano (Olaszország)
- Modon = Methóni (Görögország)
- Nápoly = Napoli (Olaszország)
- Nona = Non (Horvátország)
- Padova = Padova (Olaszország)
- Pola = Pula (Horvátország)
- Raguza = Dubrovnik (Horvátország)
- Ravenna = Ravenna (Olaszország)
- Rimini = Rimini (Olaszország)
- Sebenico = Šibenik (Horvátország)
- Spalato = Split (Horvátország)
- Taranto = Taranto (Olaszország)
- Trau = Trogir (Horvátország)
- Velence = Venetia (Olaszország)
- Verona = Verona (Olaszország)
- Zára = Zadar (Horvátország)
- Zengg = Senj (Horvátország)

### Öböl:

- Quarneroi-öböl = Kvarnerić (Horvátország)
- Kattaroi-öböl = Kotori-öböl (Szerbia és Montenegró)

### **Szigetek:**

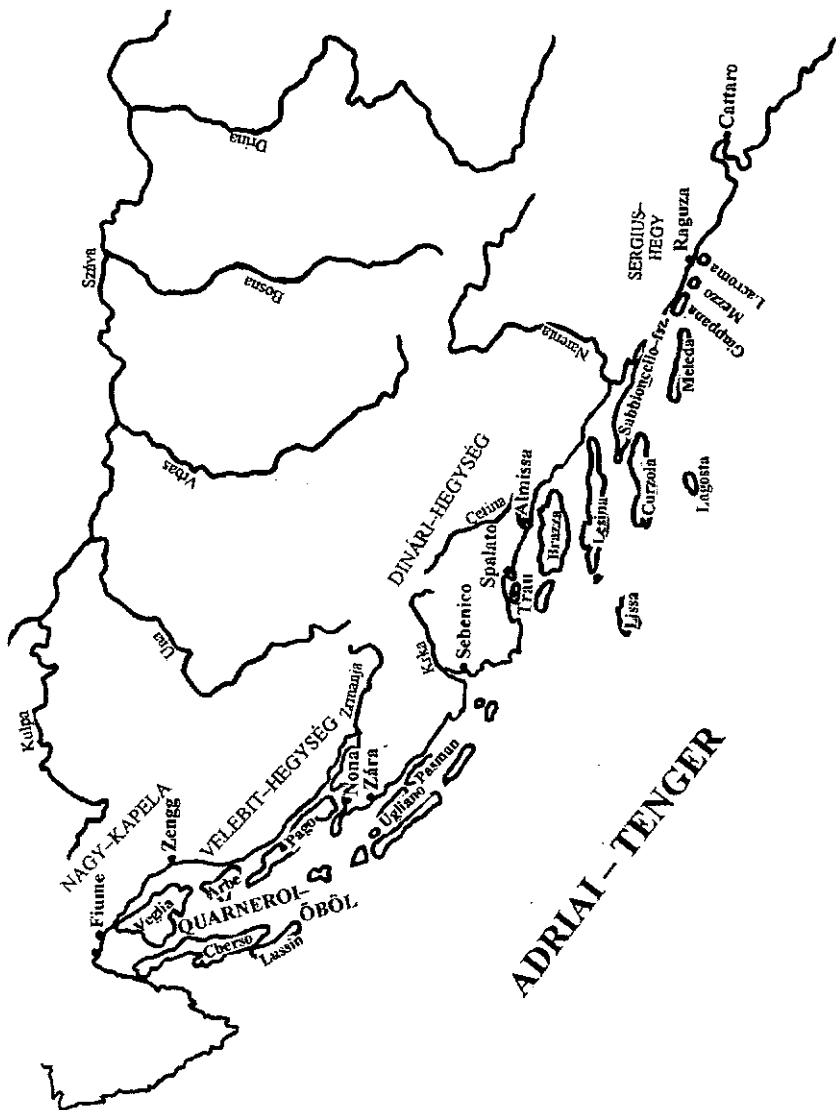
Androsz = Ándrosz (Görögország)  
Arbe = Rab (Horvátország)  
Brazza = Brač (Horvátország)  
Calamotta = Kolocep (Horvátország)  
Cephalonia = Kefalinia (Görögország)  
Cerigo = Kíthira (Görögország)  
Cerigotto = Antikíthira (Görögország)  
Cherso = Cres (Horvátország)  
Corfu = Korfu (Görögország)  
Curzola = Korčula (Horvátország)  
Giuppana = Šipan (Horvátország)  
Khiosz = Hiosz (Görögország)  
Lacroma = Lokrum (Horvátország)  
Lagosta = Lastovo (Horvátország)  
Lesina = Hvar (Horvátország)  
Lissa = Vis (Horvátország)  
Lussin = Lošinj (Horvátország)  
Mezzo = Lopud (Horvátország)  
Meleda = Mljet (Horvátország)  
Nakszosz = Naxosz (Görögország)  
Negroponte (Euboiá) = Évia (Görögország)  
Pago = Pag (Horvátország)  
Pasman = Pašman (Horvátország)  
Sabbioncello = Pelješac (Horvátország)  
Santa Maura = Lefkáda (Görögország)  
Scarpanto = Kárpathosz (Görögország)  
Szamosz = Számosz (Görögország)  
Szkiosz = Szkiosz (Görögország)  
Tenedosz = Bozcaada (Törökország)  
Tinosz = Tinosz (Görögország)  
Ugliano = Ugljan (Horvátország)  
Veglia = Krk (Horvátország)  
Zante = Zákinthosz (Görögország)

### **Hegységek:**

Dinári-hegység = Dinara (Horvátország, Bosznia–Hercegovina)  
Sergius-hegység = Srdj-hegység (Horvátország)

### **Folyó:**

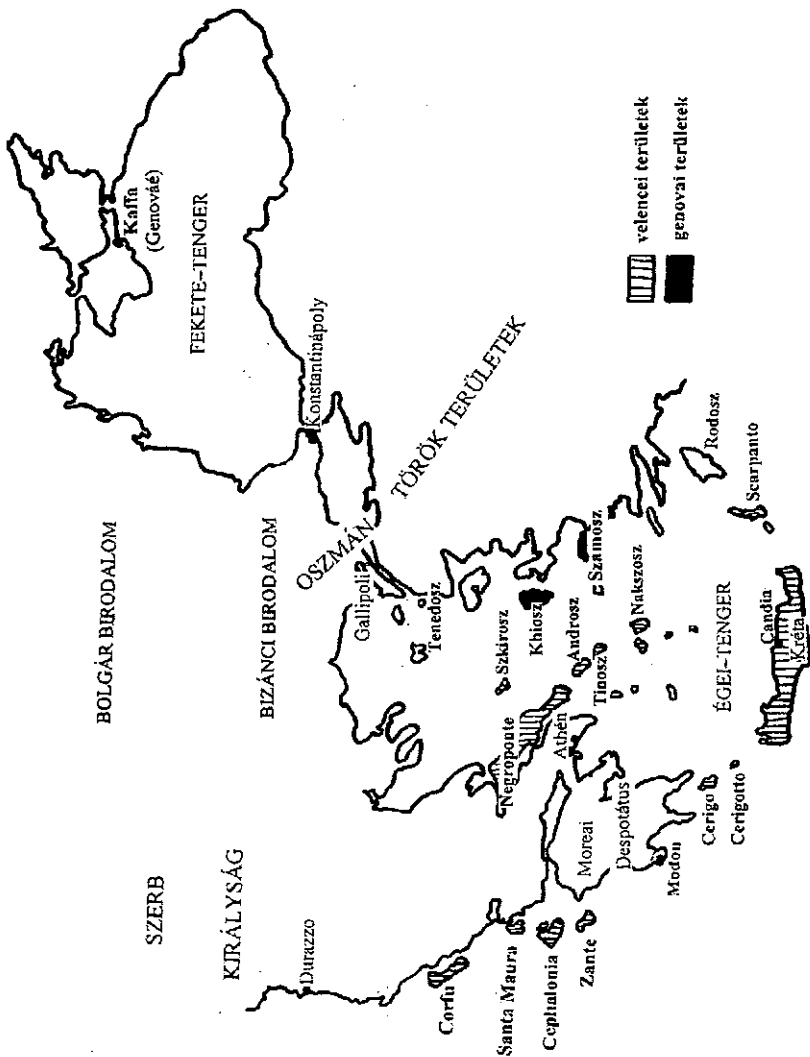
Narenta = Neretva (Horvátország, Bosznia–Hercegovina)  
Száva = Sava (Bosznia–Hercegovina, Horvátország, Szlovénia, Szerbia és Montenegró)



1. számú térkép  
Dalmácia földrajzi viszonyai

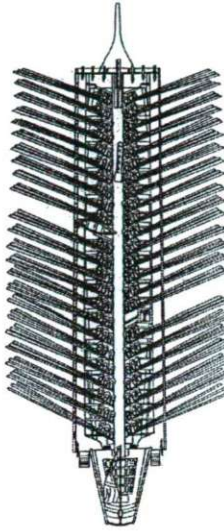


**2. számú térkép**  
 Az Adria térsége a XIV. század második felében



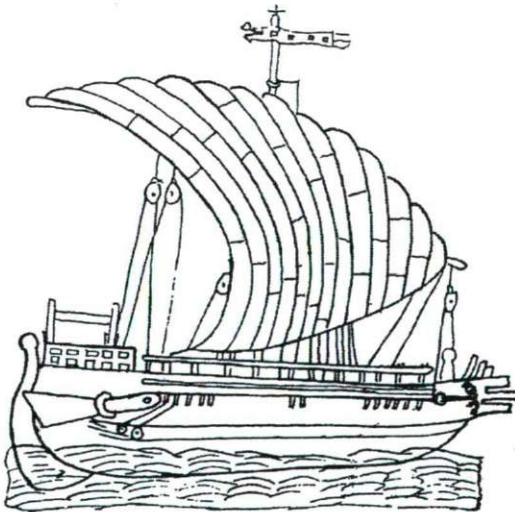
### 3. számú térkép

Velencei és genovai területek az Égei- és a Fekete-tengeren  
a XIV. század második felében



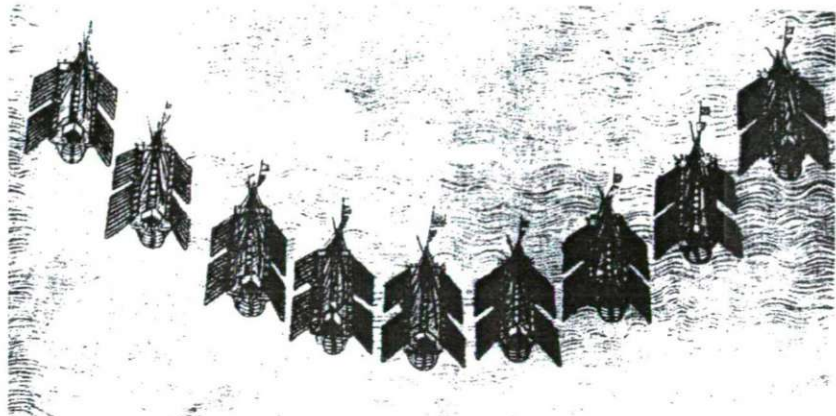
**1. számú kép**

Venezi háromevezős gálya, az ún. triremes

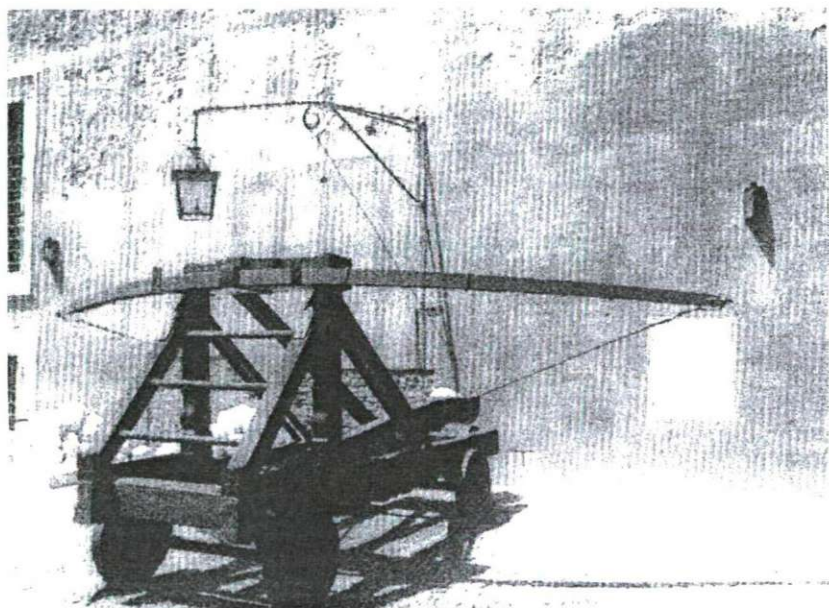


**2. számú kép**

Az ún. könnyű gálya latin vitorlával és a három kormánylapáttal

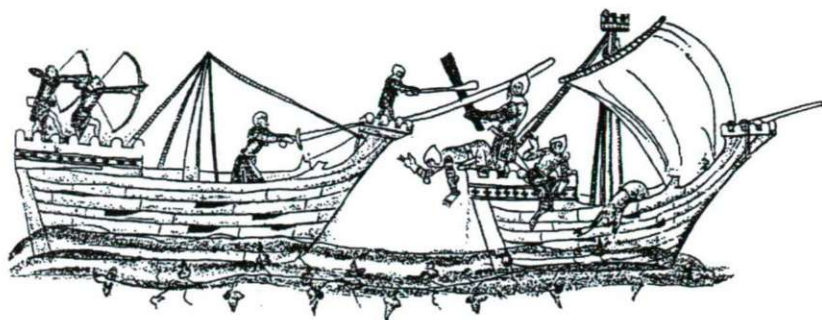


**3. számú kép**  
Gályák hadrendben vonulása

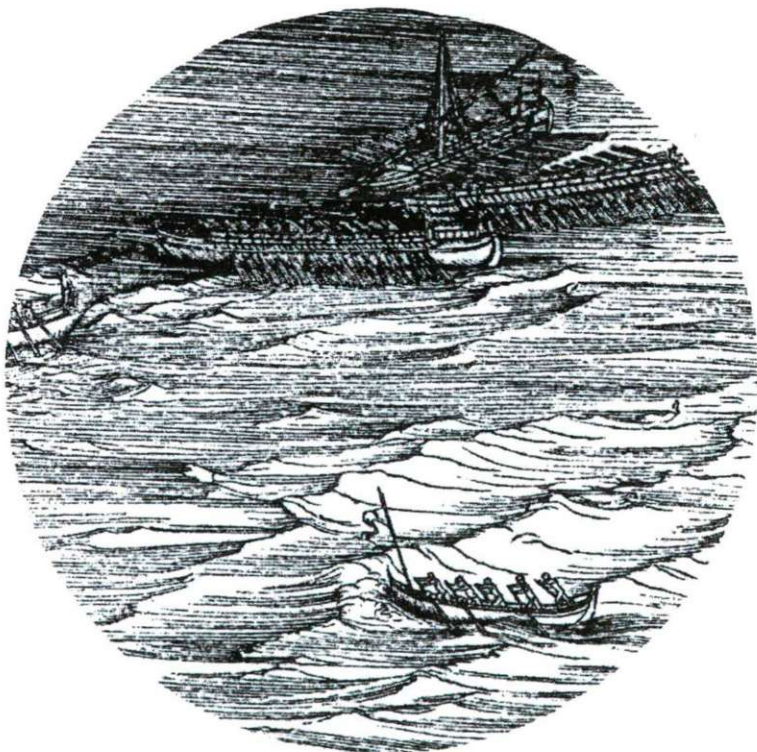


**4. számú kép**  
Ballista

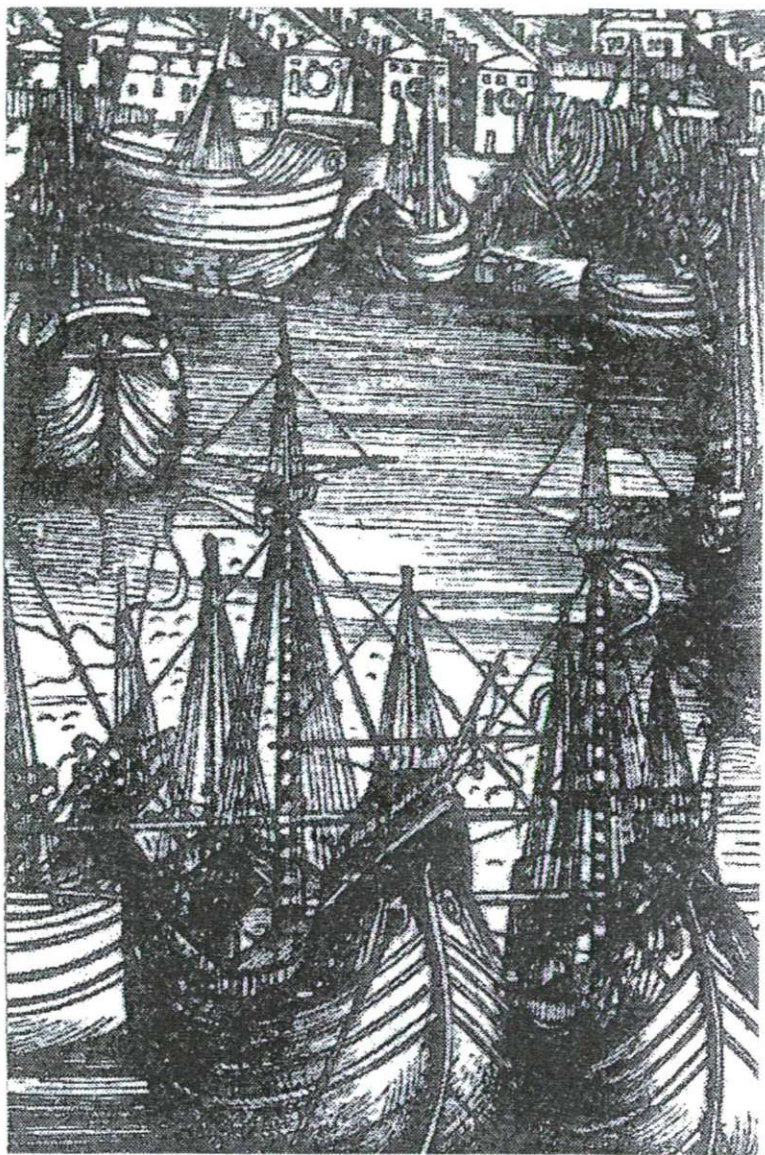




**5. számú kép**  
XIV. századi tengeri csatajelenet

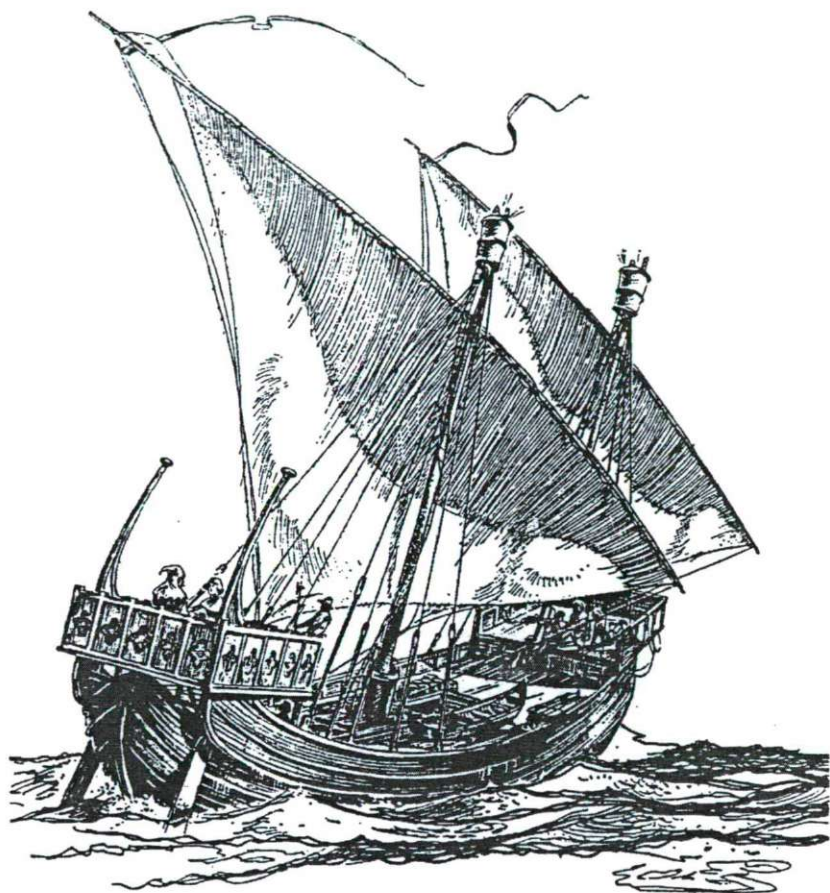


**6. számú kép**  
Gályák harc közben

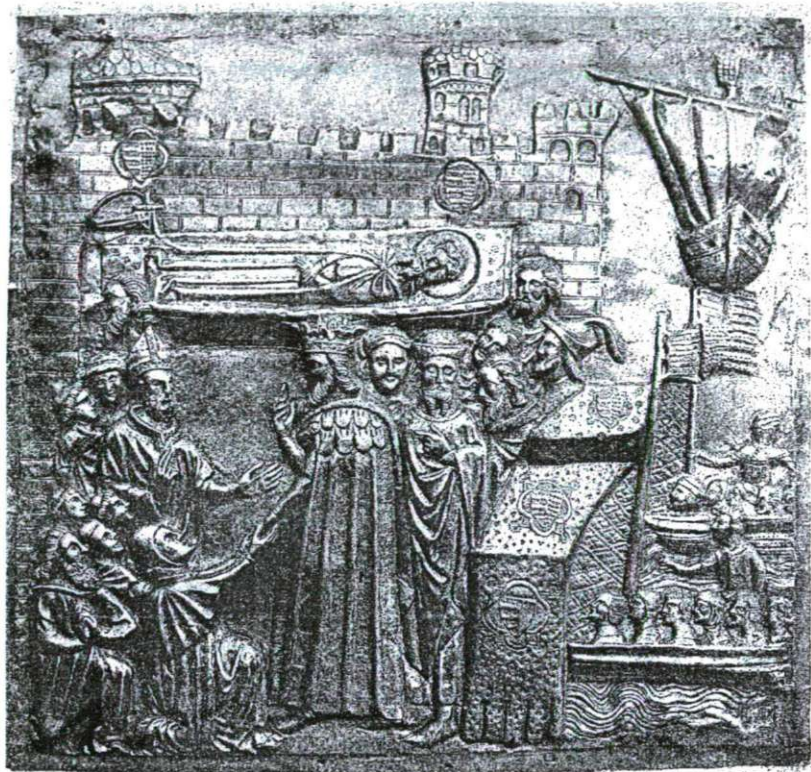


7. számú kép  
Navigium



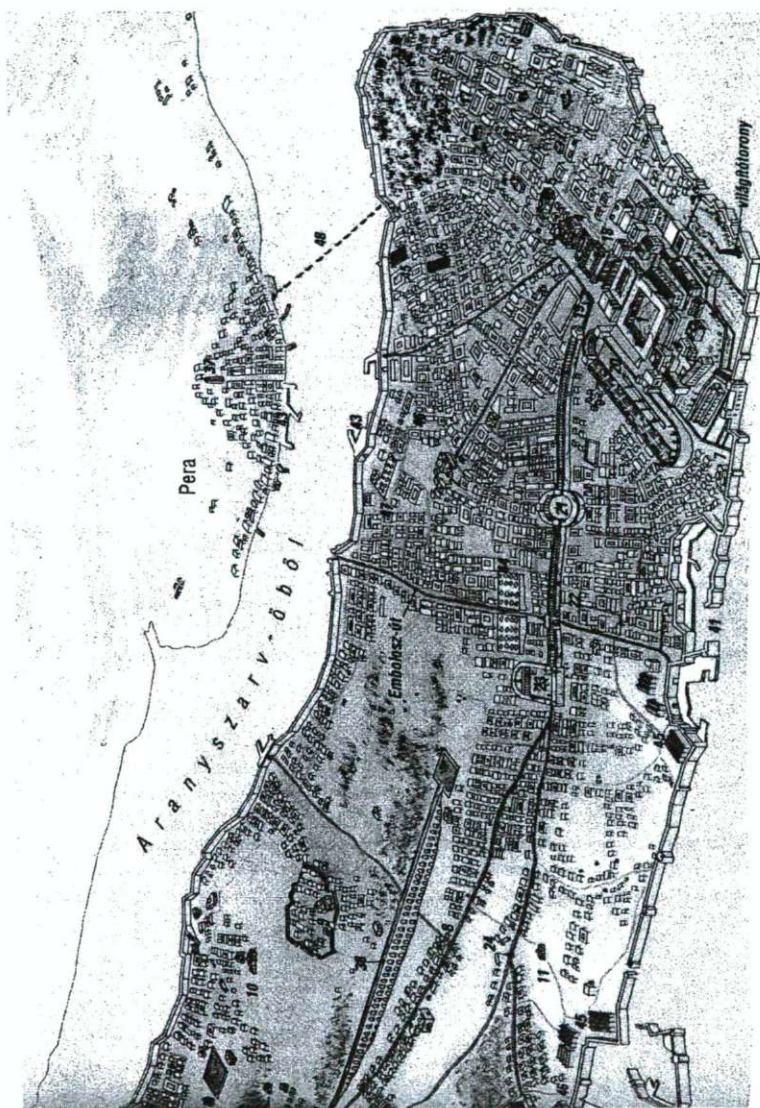


**8. számú kép**  
A középkori nave vagy latin hajó



**9. számú kép**

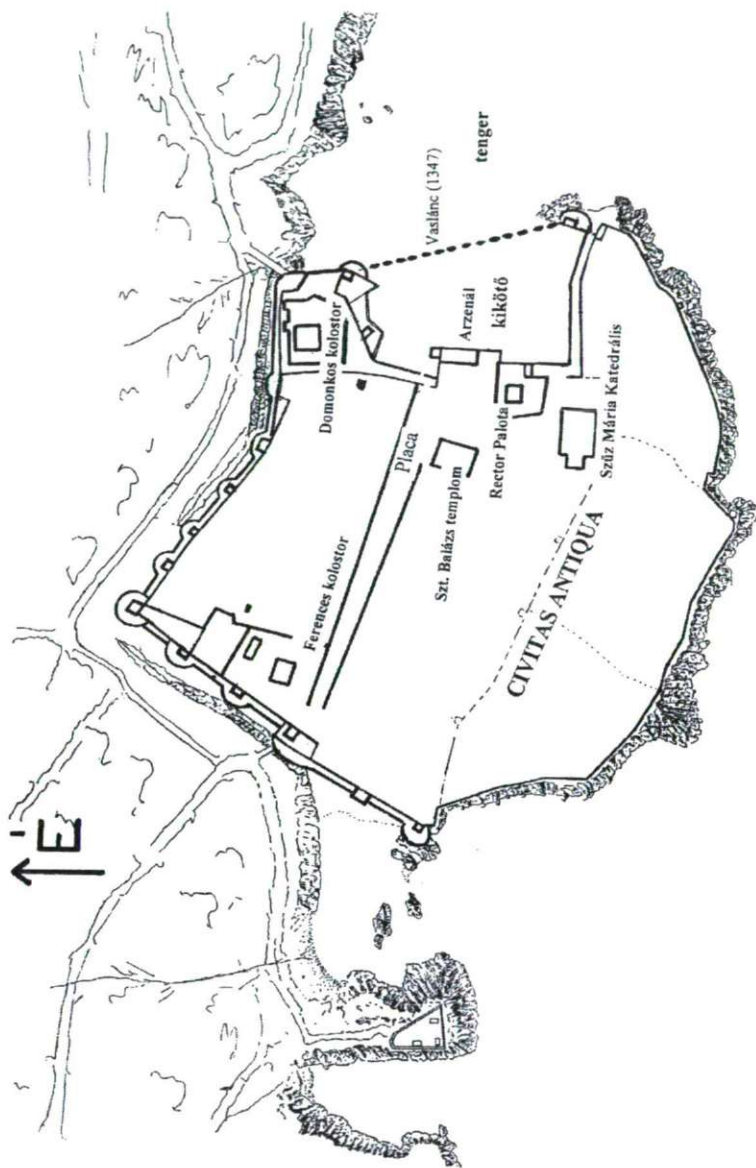
I. (Nagy) Lajos magyar király bevonulása Zarába 1358-ban



**10. számú kép**

Konstantinápoly. Az Aranyszarv-öböl bejáratát vaslánc zárja le





**11 számú kép**  
Ragusa városa a XIV. század közepén

# Felhasznált irodalom a mellékletekhez, térképekhez, képekhez

## Mellékletek:

- Süttő Sz. (2003): *Anjou-Magyarország alkonya*, Szeged, I. kötet/ Kristó Gy. (1988): *Az Anjou-kor háborúi*, Budapest (1. sz.)

## Térképek:

A következő munkák alapján készültek a térképek:

Havass R. (1905): *Dalmácia*, Budapest (1. sz.)

Lane, F. C. (1973): *Venice, a maritime republic*, Baltimore (3. sz.)

## Képek:

Főszerk.: Dr. Antus Sándorné (1988): *The Times Atlasz Régészet*, Budapest (10. sz.)

Beritić, L. (1955): *Utvrđjenja grada Dubrovnika*, Zagreb (11. sz.)

Havass R. (1905): *Dalmácia*, Budapest (9. kép)

Kaufmann, J. E.–Kaufmann H. W. (2001): *Középkori várak* (4. sz.)

Lane, F. C. (1973): *Venice, a maritime republic*, Baltimore (3., 6–7. sz.)

Lane, F. C. (1992): *Venetian ships and shipbuilders of the Renaissance*, Baltimore, London (1–2. sz.)

Marjai I.–Pataki D. (1973): *A hajó története*, Budapest (5., 8. sz.)





A tördelést a JATEPRINT,  
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősége végezte  
WordPerfect 8 kiadványszerkesztő programmal.



Kiadja a JATEPress  
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30–34.  
<http://www.jate.u-szeged.hu/jatepress/>

Felelős kiadó: Dr. Pándi Lajos egyetemi docens  
Felelős vezető: Szőnyi Etelka kiadói főszerkesztő  
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 25/2006.



## 1996

26. A jeruzsálemi Szent János Lovagrend regulája. [Homonnai Sarolta, Hunyadi Zsolt]
27. Az amerikai alkotmányozási vita: a föderalisták írásából (1787–1788). [Berkes Tímea]
28. Források a németek Szovjetunióba történő kitelepítéséről Közép-Kelet-Európából (1945–1953). [Kóteles Péter]
29. Turgot: Levelek a toleranciáról. [Balázs Péter]

## 1997

30. Európai nemzeti kisebbségek kongresszusainak határozatai (1925–1937). [Eiler Ferenc]
31. Vikingek az angolszász krónikában. [Rimaszombati Károly] (*elfogyott*)
32. Gildas: Britannia romlásáról. [Novák Veronika] (*elfogyott*)

## 1998

33. AZ 1904-es szerb–bolgár szerződések. [Horváth Krisztián]
34. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Jóhárt Júlia, Varga Vanda Éva] (a 18. sz. utánnomása + színes melléklet) (*elfogyott*)
35. Szultáni fermán a Bolgár exarchátus megalapításáról. (1870. febr. 28.). [Horváth Krisztián]
36. A fiatal Napóleon írásai Korzikáról. [Jókai Rita]
37. Esztergom 1595-ös visszavétele a napi jelentések tükrében. [Bagi Zoltán Péter, Szász Géza]
38. Ausztria határai (Saint-Germain 1919. szept. 10.). [Eveli Péter, Dobos Erzsébet]
39. Tervezet a kereszténység leendő békéjéről (Podjebrád-béketerv, 1464). [Karát Tamás]
40. Törvény Skócia lefegyverzéséről (1746). [Fejér Ingrid]

## 1999

41. Az 1902-es orosz–bolgár katonai konvenció. [Horváth Krisztián]
42. Szemelvények Aeneas Sylvius Piccolomini „Európa” c. művéből. [Nótári Tamás]
43. Marcus Tullius Cicero M. Caelius védelmében mondott beszéde. [Nótári Tamás]

## 2000

44. „A Népszövetség halála”. Dokumentumok az olasz–etióp konfliktus történetéből (1935–1936). [Szélinger Balázs]
45. A szudétánemet kérdés a második világháborúban (Edvard Beneš és Wenzel Jaksch levelezése 1939–1943). [Kasza Péter]
46. Načertanije (A szerb nemzeti és külpolitika titkos dokumentuma, 1844). [Szajcsán Éva]
47. Juan Donoso Cortés: Értekezések. [Bán Mónika]
48. Napóleon trianoni dekrétuma az Illír Tartományok megszervezéséről. (1809. dec. 25.) [Pándi Eszter]
49. Dokumentumok az 1911–1912-es olasz–török háborúból. [Horváth Krisztián]

## 2001

50. Mary Rowlandson fogságának és szabadulásának elbeszélése. [Zámbó Ildikó]
51. Marcus Tullius Cicero Q. Ligarius érdekében mondott beszéde. [Nótári Tamás]
52. Békeszerződés az Egyesült Államok és Mexikó között (1848). [Kökény Andrea]
53. Navigatio Sancti Brendani \* Szt. Brendan apát tengeri utazása. [Majorossy Judit]

## 2002

54. Az 1930-as görög–török barátsági és semlegességi szerződés. [Balogh Ádám]
55. John F. Kennedy és Nyikita Sz. Hruscsov levelezése a kubai rakétaválság alatt. [Simon Ágnes, Simon Eszter]
56. Korzika 1755-ös és 1794-es alkotmánya. [Tandori Mária]
57. Jugoszlávia külpolitikai dilemmája 1940-ben. [Tóth-Szenesi Attila, Szajcsán Éva]
58. Állam – Szent Unió – Skizma. [Kovács Kálmán Árpád]

## 2003

59. Három középkori germán törvénykönyv. [Huszár Edit]
60. Az első világháború és a spanyol semlegesség. [Pallagi Mária]
61. Edvard Beneš: Az osztrák probléma és a cseh kérdés. [Gulyás László, Halmos Tamás]
62. Johann Martin Honigberger: Napkeleti gyümölcsök. [Buczko Zsuzsanna]

## 2004

63. Zsebkalauz Németországhoz. [Kovács Melinda, Szilárd Balázs]
64. Sztálin és Tito moszkvai titkos találkozása. 1948. február 10. [Vukman Péter]
65. Olasz–spanyol kapcsolatok a második világháború idején. [Katona Eszter]

## 2005

66. A konstantinápolyi egyezmény (1800. ápr. 1.) és Ali pasa levélváltása a Jón-szigetek kormányzójával (1807–1808). [Szász Erzsébet]
67. Szemelvények Zsigmond lengyel herceg budai számadásából. [Horogszegi Zoltán, Rábai Krisztina]
68. Hydatius: Chronica (379–469). [Széll Gábor]
69. Magyar források a finn–szovjet téli háborúhoz. 1939. nov. 30.–1940. márc. 12. [Vámos Barbara]
70. A szovjet–jugoszláv konfliktus története a források tükrében (1948 február–1949 november). [Vukman Péter]
71. Az 1945-ös szovjet atomkétkedés dokumentumok tükrében. [Cora Zoltán]
72. Hruscsov–Tito levélváltás 1954. [Ifj. Prohászka Géza]
73. Konrad Adenauer kancellár beszéde az első nyugatnémet kormány programjának vitájában (1949). [Mucsi András]
74. A késő Anjou-kori dalmát és magyar tengeri hajózás 1381 és 1382-ből származó oklevelek alapján. [Juhász Ágnes]

Megrendelhetők (ára: 250.– Ft [a 34. szám: 500.– Ft] + postaköltség):  
Pándi Lajos, SZTE BTK Történeti Intézet, 6722 Szeged, Egyetem u. 2.;  
(62) 544–464; [pandi@hist.u-szeged.hu](mailto:pandi@hist.u-szeged.hu)